

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

KU LEUVEN

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

De erfrechtelijke reserve van het kind voor en na de wet van 31 juli 2017: een vergelijking

Julie Van Loock

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Charlotte DECLERCK

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

www.uhasselt.be
Universiteit Hasselt
Campus Hasselt:
Martelarenlaan 42 | 3500 Hasselt
Campus Diepenbeek:
Agoralaan Gebouw D | 3590 Diepenbeek

2024
2025

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

De erfrechtelijke reserve van het kind voor en na de wet van 31 juli 2017: een vergelijking

Julie Van Loock

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Charlotte DECLERCK

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterscriptie 2024-2025

De erfrechtelijke reserve van het kind voor en na de wet van 31 juli 2017: een vergelijking

Julie Van Loock

PROMOTOR:

Prof. dr. Charlotte DECLERCK

BEGELEIDER:

Mevr. Emilie HERMANS

Samenvatting

De wet van 31 juli 2017 betekende de eerste echte hervorming van het Belgische erfrecht en wijzigde de erfrechtelijke reserve van het kind fundamenteel. In deze masterscriptie wordt deze reserve vóór en na de wet van 31 juli 2017 geanalyseerd en vergeleken. Tot slot wordt de regeling na de wet van 31 juli 2017 geëvalueerd in het licht van de beschikkingsvrijheid van de erflater, de erfrechtelijke bescherming van het kind en de maatschappelijke evoluties.

Dankwoord

Deze masterscriptie vormt het eindpunt van mijn rechtenopleiding aan de Universiteit van Hasselt, waarin ik niet alleen veel kennis heb opgedaan, maar ook als persoon ben gegroeid en nieuwe vriendschappen heb gesloten. Graag wil ik mijn promotor, prof. dr. Charlotte Declerck, en mijn begeleider, mevrouw Emilie Hermans, bedanken voor hun begeleiding tijdens dit proces. Daarnaast wil ik mijn ouders bedanken voor alle kansen die zij mij hebben geboden, mijn broer voor de nodige afleiding en mijn vriendinnen Ophélie en Marthe voor hun steun en vriendschap.

Julie Van Loock

Westerlo, 4 augustus 2025

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Dankwoord	2
Inleiding	5
Afdeling 1. Onderzoekscontext	5
Onderafdeling 1. Onderwerp	5
Onderafdeling 2. Stand van zaken	6
Onderafdeling 3. Probleemstelling	7
Onderafdeling 4. Relevantie	7
Onderafdeling 6. Afbakening	8
Afdeling 2. Onderzoeksvragen	8
Afdeling 3. Onderzoeksmethode	9
Afdeling 4. Onderzoeksopbouw	11
Hoofdstuk 1. Erfrechtelijke reserve van het kind vóór de wet van 31 juli 2017	12
Afdeling 1. Definitie en <i>ratio legis</i>	12
Afdeling 2. Titularissen	14
Afdeling 3. Aard	15
Onderafdeling 1. <i>Pars hereditatis</i> en reserve in natura	15
Onderafdeling 2. Van openbare orde, dwingend recht of aanvullend recht?	16
Afdeling 4. Omvang	20
Afdeling 5. Reservebescherming	23
Onderafdeling 1. Kwantitatieve reservebescherming	23
Onderafdeling 2. Kwalitatieve reservebescherming	30
Afdeling 6. Rechtspositie van het onterfde kind	30
Hoofdstuk 2. Erfrechtelijke reserve van het kind na de wet van 31 juli 2017	31
Afdeling 1. Definitie en <i>ratio legis</i>	31
Afdeling 2. Titularissen	32
Afdeling 3. Aard	33
Onderafdeling 1. <i>Pars bonorum</i> en reserve in waarde	33
Onderafdeling 2. Dwingend recht	34
Afdeling 4. Omvang	34
Afdeling 5. Reservebescherming	36
Onderafdeling 1. Kwantitatieve reservebescherming	36

Onderafdeling 2. Kwalitatieve reservebescherming	38
Afdeling 6. Rechtspositie van het onterfde kind	38
Hoofdstuk 3. Vergelijkende tabel	40
Conclusie	43
Bibliografie	44
Wetgeving	44
Interne normen	44
Vorbereidende werken	44
Rechtspraak	44
Rechtsleer	45
Boeken en verzamelwerken	45
Bijdragen in verzamelwerken	46
Bijdragen in tijdschriften	47
Media	47

Inleiding

Afdeling 1. Onderzoekscontext

Onderafdeling 1. Onderwerp

1. Achiël (70 jaar) is een gepensioneerde, alleenstaande man die tijdens zijn professionele carrière als zelfstandig apotheker een aanzienlijk vermogen heeft opgebouwd, waaronder een mooie villa in de groene rand rond Hasselt en enkele honderdduizenden euro's aan spaargeld. Hij heeft twee kinderen: Boris (40 jaar) en Clara (38 jaar). Het was Achiël's grootste droom dat zijn twee kinderen samen zijn apotheek zouden voortzetten, maar de realiteit draaide enigszins anders uit. Clara was een voorbeeldige studente in de farmaceutische wetenschappen en behaalde haar apothekersdiploma met grote onderscheiding. Boris daarentegen was tijdens zijn studietijd alleen maar bezig met uitgaan en moest zijn studie farmaceutische wetenschappen voortijdig stopzetten, waardoor hij zonder apothekersdiploma achterbleef. Als gevolg hiervan zou Clara uiteindelijk in haar eentje de apotheek van haar vader voortzetten, waardoor de grote droom van Achiël uiteenspatte. Het onverantwoordelijke gedrag van Boris tijdens zijn studietijd, dat resulteerde in het niet behalen van zijn apothekersdiploma, en de onverbiddelijke houding van Achiël leidden tot een breuk in hun relatie. Ze weigerden elkaar nog te zien en met elkaar te communiceren, en naarmate de tijd verstreek, raakten ze volledig van elkaar vervreemd. De relatie tussen Achiël en Clara bleef te allen tijde uitstekend. Achiël leidde zijn dochter met veel plezier op tot zelfstandig apotheker. Toen hij de apotheek verliet en Clara in haar eentje verderging, bleek ze de ideale opvolgster te zijn die het beroep van apotheker voortreffelijk uitoefende. Achiël voelt dat hij ouder wordt en denkt steeds vaker na over zijn nalatenschap en hoe die verdeeld zal worden. Gezien zijn verstoorde relatie met zijn zoon Boris en zijn hechte band met zijn dochter Clara, besluit hij zonder medeweten van zijn kinderen bij de notaris langs te gaan om een testament te laten opmaken waarin hij Clara als algemene legataris aanstelt en Boris formeel onterft. Enkele jaren later komt Achiël helaas veel te vroeg te overlijden. Het overlijden van zijn vader roept bij Boris gemengde gevoelens op. Ondanks hun verstoorde relatie voelt hij veel verdriet om het verlies van zijn vader, maar tegelijkertijd is hij verheugd bij de gedachte dat hij als zoon een deel van de mooie villa van zijn vader zal erven. Daar heeft hij zijn zinnen op gezet. Een paar dagen later maakt Clara telefonisch een afspraak bij de notaris om samen met haar broer langs te komen voor de afhandeling van de nalatenschap. Ter voorbereiding van de afspraak merkt de notaris op dat Achiël een testament heeft laten opstellen, waarin hij zijn dochter Clara heeft aangesteld als algemene legataris en zijn zoon Boris formeel heeft onterfd. Hierdoor is Boris een onterfde reservataire erfgenaam. Stel dat deze casus zich afspeelt vóór 1 september 2018. Betekent dit dan dat Boris geen aanspraak meer kan maken op zijn erfdeel in de villa? En hoe verschilt het antwoord op deze vraag indien de casus zich afspeelt na 1 september 2018?

2. Deze masterscriptie heeft als onderwerp de vergelijking van de erfrechtelijke reserve van het kind vóór en na de wet van 31 juli 2017. De wet van 31 juli 2017 "tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake" werd op 1 september 2017 in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd en trad op 1 september

2018 in werking.¹ Deze wet heeft de eerste ingrijpende hervorming van het erfrecht sinds de invoering van het Burgerlijk Wetboek in 1804, ten tijde van Napoleon, tot stand gebracht.² De hervorming van het erfrecht door de wet van 31 juli 2017 was opgebouwd rond de volgende vijf krachtlijnen:

1. de wijziging van de regels met betrekking tot de erfrechtelijke reserve;
2. de wijziging van de regels met betrekking tot de inbreng van giften;
3. de aanpassing van de regels met betrekking tot de verdeling;
4. de versoepeling van het huidige verbod op overeenkomsten over niet-opengevallen nalatenschappen; en
5. de herdefiniëring van het evenwicht tussen de langstlevende echtgenoot en de kinderen.³

Deze masterscriptie gaat dieper in op en beperkt zich hoofdzakelijk/principieel tot de eerste krachtlijn: de wijziging van de regels met betrekking tot de erfrechtelijke reserve. De scriptie gaat over de erfrechtelijke reserve van het kind. Er zal worden onderzocht wat de gelijkenissen en verschillen zijn tussen de erfrechtelijke reserve van het kind vóór en na de wet van 31 juli 2017, welke problemen de wet heeft opgelost en welke niet zijn opgelost of welke nieuwe problemen zijn ontstaan.

Onderafdeling 2. Stand van zaken

3. Het erfrecht en de regels met betrekking tot de erfrechtelijke reserve in het bijzonder zijn van oudsher vastgelegd in het Burgerlijk Wetboek. Aangezien het erfrecht, met inbegrip van de regels met betrekking tot de erfrechtelijke reserve, aan het begin van de 21ste eeuw nog steeds voor een groot deel was gebaseerd op de maatschappij zoals die eruitzag ten tijde van de invoering van het Burgerlijk Wetboek aan het begin van de 19de eeuw, was er dringend nood aan een modernisering van het erfrecht.⁴ De wet van 31 juli 2017⁵ moest soelaas brengen. Deze wet, die op 1 september 2018 in werking is getreden⁶, heeft het erfrecht ingrijpend hervormd, waarbij onder meer de regels met betrekking tot de erfrechtelijke reserve grondig zijn herzien⁷. Om die reden spreken we van het vroegere erfrecht vóór 1 september 2018 en van het huidige erfrecht vanaf 1 september 2018. De wet van 22 juli 2018, die eveneens op 1 september 2018 in werking is getreden⁸ en bekendstaat als de reparatiewet op de wet van 31 juli 2017, heeft het erfrecht zoals gewijzigd door de wet van 31 juli 2017 verfijnd.⁹ Enkele jaren later is het erfrecht, met inbegrip van de regels met betrekking tot

¹ Art. 73, eerste lid Wet 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 1 september 2017, 81.578.

² Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 1.

³ Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 1-4.

⁴ Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 1.

⁵ Wet 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 1 september 2017, 81.578.

⁶ Art. 73, eerste lid Wet 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 1 september 2017, 81.578.

⁷ Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 1-4.

⁸ Art. 67, 68, 2° en 80 Wet 22 juli 2018 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek en diverse andere bepalingen wat het huwelijksvermogensrecht betreft en tot wijziging van de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 27 juli 2018, 59.435.

⁹ VERBEKE A.-L., 'Erfwet 2018: nieuw Belgisch erfrecht revisited', *RW* 2019-2020/2, (43) 43 en 45-46.

de erfrechtelijke reserve, ingevolge de wet van 19 januari 2022, die op 1 juli 2022 in werking is getreden, opgeheven uit het oud Burgerlijk Wetboek en gecodificeerd in het Burgerlijk Wetboek.¹⁰ De wet van 19 januari 2022 heeft terminologische aanpassingen doorgevoerd, die in sommige gevallen ook als inhoudelijke wijzigingen kunnen worden gekwalificeerd.

Onderafdeling 3. Probleemstelling

4. Zoals reeds hierboven vermeld (*supra* nr. 3), was het erfrecht, met inbegrip van de regels met betrekking tot de erfrechtelijke reserve, tot 1 september 2018 nog steeds voor een groot deel gebaseerd op het maatschappijmodel zoals dat bestond ten tijde van de invoering van het Oud Burgerlijk Wetboek in 1804. Sinds 1804 is dit maatschappijbeeld echter sterk geëvolueerd en veranderd. Het klassieke gezin van gehuwde ouders met kinderen is steeds minder de norm. Steeds meer partners huwen niet en wonen wettelijk of feitelijk samen. Huwelijken eindigen vaker dan ooit in een echtscheiding en het aantal nieuw samengestelde gezinnen blijft toenemen. Dit leidt tot nieuwe uitdagingen in de verhoudingen tussen pluskinderen, gemeenschappelijke kinderen, halfbroers en -zussen en plusouders. De maatschappelijke realiteit is complexer dan ooit. Om deze reden moest het erfrecht flexibeler worden, zodat het beter kan inspelen op de diversiteit van familievormen. Ook wensen veel burgers meer autonomie in het erfrecht, zodat zij een erfrecht 'op maat' kunnen uitwerken, dat is aangepast aan hun eigen specifieke situatie. Daarnaast worden de familiale banden met verdere verwanten steeds minder belangrijk. De focus ligt tegenwoordig op het kerngezin: de erflater, de langstlevende echtgenoot en de kinderen. Bovendien is de levensverwachting hoger dan ooit, wat ertoe leidt dat men doorgaans pas in een latere fase van het leven erft. Wanneer de kinderen van de erflater erven, zijn zij vaak al zelf kapitaalkrachtig en hebben zij de erfenis niet nodig om een goed leven te leiden zonder iets tekort te komen. Ook op technisch vlak was er behoefte aan hervorming van het erfrecht. Voor sommige aspecten van het erfrecht was de regeling namelijk onnodig complex en het oude erfrecht hield vast aan een aantal principes die niet meer van deze tijd zijn.¹¹

5. Met de wet van 31 juli 2017 heeft de wetgever geprobeerd nieuwe evenwichten te vinden die de belangen van alle betrokken partijen met elkaar verzoenen, door verouderde bepalingen aan te passen aan nieuwe uitgangspunten, in lijn met de hedendaagse samenleving.¹² De hamvraag is natuurlijk of de wetgever hierin geslaagd is. Deze masterscriptie heeft tot doel de wijziging van de regels met betrekking tot de erfrechtelijke reserve van het kind door de wet van 31 juli 2017 te evalueren in het licht van het hedendaagse maatschappijbeeld en desgevallend nieuwe problemen te identificeren.

Onderafdeling 4. Relevantie

6. De wet van 31 juli 2017 heeft het erfrecht ingrijpend gewijzigd, in het bijzonder wat de erfrechtelijke reserve van het kind betreft. Deze masterscriptie is relevant omdat het onderzoekt of

¹⁰ Art. 3 en 66 Wet 19 januari 2022 houdende boek 2, titel 3, "Relatievermogensrecht" en boek 4 "Nalatenschappen, schenkingen en testamenten" van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 14 maart 2022, 19.772.

¹¹ Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 5-6.

¹² Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 6.

de wijzigingen van de regels met betrekking tot de erfrechtelijke reserve van het kind goed aansluiten bij de manier waarop onze samenleving vandaag de dag is opgebouwd. Gezinsstructuren zijn steeds diverser geworden en de wetgever wilde met de hervorming de belangen van zowel de erflater als de erfgenamen beter in balans brengen.

7. Daarnaast biedt deze masterscriptie belangrijke inzichten voor verder onderzoek naar de erfrechtelijke reserve van het kind. Deze masterscriptie onderzoekt welke problemen de wet heeft opgelost, maar ook waar nog onduidelijkheden of nieuwe knelpunten zijn ontstaan. Dit kan relevant zijn voor toekomstige wetgeving, omdat het laat zien welke punten misschien nog verder aangepast moeten worden. De resultaten van dit onderzoek zijn dus niet alleen relevant voor de huidige praktijk, maar ook voor beleidsmakers die het erfrecht willen blijven verbeteren en aanpassen aan de veranderende samenleving.

Onderafdeling 6. Afbakening

8. Ten eerste spitst dit onderzoek zich toe op de erfrechtelijke reserve van het kind onder het vroegere en huidige erfrecht. De erfrechtelijke reserve van de ascendenten onder het vroegere erfrecht en de erfrechtelijke reserve van de langstlevende echtgenoot onder het vroegere en huidige erfrecht worden in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Deze masterscriptie bespreekt eerst de kern van de regeling met betrekking tot de erfrechtelijke reserve van het kind onder het vroegere en huidige erfrecht, waarna er een vergelijking en een evaluatie van de wijziging van de regels met betrekking tot de erfrechtelijke reserve van het kind door de wet van 31 juli 2017 zal plaatsvinden. Ten tweede focust dit onderzoek zich op het Belgische erfrecht. Aangezien deze masterscriptie zich richt op een diepgaande analyse van de erfrechtelijke reserve van het kind binnen het Belgische erfrecht, wordt ervoor gekozen geen rechtsvergelijking te maken om de focus en diepgang van het onderzoek te behouden. Ten derde richt dit onderzoek zich niet op de fiscale gevolgen van de wijziging van de regels met betrekking tot de erfrechtelijke reserve van het kind door de wet van 31 juli 2017, maar op de civielrechtelijke daarvan. Ten slotte beperkt deze masterscriptie zich tot een evaluatie van de regeling van de erfrechtelijke reserve van het kind na de wet van 31 juli 2017 en bevat deze geen aanbevelingen, aangezien het hoofddoel is de juridische impact van de hervorming te onderzoeken en begrijpen, in plaats van het sturen van wetgevend beleid. Bovendien vereist het formuleren van aanbevelingen aanvullend empirisch, economisch en sociologisch onderzoek, wat buiten het bestek van deze scriptie valt.

Afdeling 2. Onderzoeksvragen

9. De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt: "In welke mate heeft de wet van 31 juli 2017 de regeling van de erfrechtelijke reserve van het kind gewijzigd en ook verbeterd?"

10. Om de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden, wordt het onderzoek opgedeeld in vier verschillende subonderzoeksvragen:

- 1) "Hoe werd de erfrechtelijke reserve van het kind geregeld voor de wet van 31 juli 2017?";
- 2) "Hoe wordt de erfrechtelijke reserve van het kind geregeld na de wet van 31 juli 2017?";
- 3) "Wat zijn de gelijkenissen en verschillen tussen de erfrechtelijke reserve van het kind voor en na de wet van 31 juli 2017?";

11. De centrale onderzoeksvraag is een evaluerende onderzoeksvraag. Ze onderzoekt in welke mate de wet van 31 juli 2017 de erfrechtelijke reserve heeft gewijzigd en ook verbeterd. Dit laatste gebeurt in het licht van de beschikkingsvrijheid van de erflater, de erfrechtelijke bescherming van het kind en de maatschappelijke evoluties.

12. De eerste twee subonderzoeksvragen zijn beschrijvende onderzoeksvragen. Ze geven een nauwkeurige, heldere en overzichtelijke weergave van de (wettelijke) regeling omtrent de erfrechtelijke reserve van het kind. Bij de eerste subonderzoeksvraag gebeurt dit in overeenstemming met het vroegere erfrecht, terwijl dit bij de tweede subonderzoeksvraag gebeurt in overeenstemming met het huidige erfrecht. Hoewel beide subonderzoeksvragen op het eerste gezicht geen vergelijkende onderzoeksvragen lijken, bevatten ze wel degelijk een vergelijkend aspect wanneer ze in samenhang worden gelezen. Het beantwoorden van beide subonderzoeksvragen maakt immers een vergelijking mogelijk tussen het vroegere en het huidige erfrecht wat de (wettelijke) regeling van de erfrechtelijke reserve van het kind betreft.¹³

13. De derde subonderzoeksvraag is een vergelijkende onderzoeksvraag. De erfrechtelijke reserve van het kind voor de wet van 31 juli 2017 en de erfrechtelijke reserve van het kind na de wet van 31 juli 2017 zullen worden vergeleken, waarna de gelijkenissen en verschillen tussen beide reserves zullen worden uiteengezet en in een vergelijkende tabel zullen worden weergegeven.¹⁴

Afdeling 3. Onderzoeksmethode

14. Deze masterscriptie betreft een monodisciplinair onderzoek, meer specifiek een rechtswetenschappelijk onderzoek. Dergelijk onderzoek heeft als voorwerp het geldende positief recht, zoals dat is neergelegd in geschreven en ongeschreven nationale beginselen, begrippen, leerstukken en rechterlijke uitspraken, en zoals dat in de literatuur van commentaar is voorzien.¹⁵ Aangezien het recht hoofdzakelijk schriftelijk is vastgelegd, zal dit onderzoek zich voornamelijk richten op de analyse en verwerking van schriftelijke juridische bronnen. Hieronder vallen zowel wetgeving, parlementaire voorbereiding, rechtspraak en rechtsleer. Dit onderzoek vertrekt vanuit de relevante wetgeving met betrekking tot de erfrechtelijke reserve van het kind: de relevante bepalingen uit het (oud) Burgerlijk Wetboek en de wetten van 31 juli 2017, 22 juli 2018 en 19 januari 2022. Er worden uitsluitend kwaliteitsvolle bronnen geraadpleegd, zoals gezaghebbende handboeken, juridische tijdschriften, enzovoort. Minderheidsopvattingen en standpunten van andersdenkende auteurs krijgen eveneens een plek in dit onderzoek. Aangezien het onderzoek zich op het Belgische erfrecht richt (*supra* nr. 8), worden uitsluitend Belgische bronnen gebruikt, zowel in het Nederlands als in het Frans.¹⁶

¹³ KESTEMONT L., SCHOUKENS P., HENDRICKX K. en TERRY N E., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, 2020, 30.

¹⁴ KESTEMONT L., SCHOUKENS P., HENDRICKX K. en TERRY N E., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, 2020, 31.

¹⁵ KESTEMONT L., SCHOUKENS P., HENDRICKX K. en TERRY N E., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, 2020, 42.

¹⁶ KESTEMONT L., SCHOUKENS P., HENDRICKX K. en TERRY N E., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, 2020, 36-43.

15. De eerste twee subonderzoeksvragen (*supra* nrs. 10 en 12) beschrijven de regeling omtrent de erfrechtelijke reserve van het kind vóór en na de inwerkingtreding van de wetten van 31 juli 2017, 22 juli 2018 en 19 januari 2022. Beide subonderzoeksvragen zijn dus beschrijvende onderzoeksvragen. Om die reden vereisen zij een beschrijvende onderzoeksmethode. Deze methode houdt in dat schriftelijke juridische bronnen worden geïnterpreteerd vanuit een of meerdere welbepaalde perspectieven. Voor deze onderzoeksvragen worden de bronnen geïnterpreteerd vanuit de volgende perspectieven: de vaktechnische¹⁷ hoek, de achtergrond van de relevante rechtsregels, de doelstelling van deze rechtsregels en de rechtsleer. Er is dus sprake van een vaktechnische en een juridisch-historische interpretatie, evenals van een interpretatie op basis van rechtsleer.¹⁸ Voor het beantwoorden van deze subonderzoeksvragen wordt vooral gebruikgemaakt van handboeken over het erfrecht en van de wetten van 31 juli 2017¹⁹, 22 juli 2018²⁰ en 19 januari 2022²¹, alsook hun parlementaire voorbereiding²².

16. De derde subonderzoeksvraag (*supra* nrs. 10 en 13) vergelijkt de erfrechtelijke reserve van het kind vóór en na de wet van 31 juli 2017. De gelijkenissen en verschillen worden uiteengezet en weergegeven in een vergelijkende tabel. De derde subonderzoeksvraag is derhalve een vergelijkende onderzoeksvraag die een vergelijkende onderzoeksmethode vereist. Er vindt een historische vergelijking plaats, aangezien het gaat om een vergelijking tussen de erfrechtelijke reserve van het kind voor en na de wet van 31 juli 2017. De vergelijking fungeert als voorbereidende stap voor de evaluatie van de erfrechtelijke reserve van het kind na de wet van 31 juli 2017 in het licht van de hedendaagse maatschappij, de beschikkingsvrijheid van de erflater en de erfrechtelijke bescherming van het kind. Er is gekozen voor een microvergelijking: er zal geen vergelijking plaatsvinden tussen het gehele erfrecht voor en na de hervorming ervan door de wet van 31 juli 2017, maar uitsluitend op het vlak van de erfrechtelijke reserve van het kind voor en na diezelfde wet. Deze masterscriptie draait niet alleen rond de erfrechtelijke reserve van het kind. De erfrechtelijke reserve van het kind vormt eveneens de *tertium comparationis*, ofwel de gemeenschappelijke noemer, tussen het erfrecht voor en na de hervorming ervan door de wet van 31 juli 2017. De vergelijking wordt uitgevoerd aan de hand van een functionele benadering: onder het vroegere erfrecht kende de erfrechtelijke reserve van het kind verschillende pijnpunten, hoe gaat het huidige erfrecht hiermee om? Om deze derde subonderzoeksvraag te beantwoorden, zal worden voortgegaan op de antwoorden op de eerste twee

¹⁷ Bij een vaktechnische interpretatie wordt gekeken naar de betekenis van juridische termen zoals 'reserve' en 'inkorting'; KESTEMONT L., SCHOUKENS P., HENDRICKX K. en TERRY E., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, 2020, 45-46.

¹⁸ KESTEMONT L., SCHOUKENS P., HENDRICKX K. en TERRY E., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, 2020, 43-50.

¹⁹ Wet 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 1 september 2017, 81.578.

²⁰ Wet 22 juli 2018 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek en diverse andere bepalingen wat het huwelijksvermogensrecht betreft en tot wijziging van de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 27 juli 2018, 59.435.

²¹ Wet 19 januari 2022 houdende boek 2, titel 3, "Relatievermogensrecht" en boek 4 "Nalatenschappen, schenkingen en testamenten" van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 14 maart 2022, 19.772.

²² Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001; Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat het huwelijksvermogensrecht betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2017-2018, 13 december 2017, nr. 54-2848/001.

subonderzoeksvragen, waarin de regels met betrekking tot de erfrechtelijke reserve van het kind voor en na de wet van 31 juli 2017 worden beschreven, en dus ook op de rechtsbronnen waarop die beschrijvende antwoorden zijn gebaseerd.

Afdeling 4. Onderzoeksopbouw

17. Het onderzoek wordt vormgegeven door bovenstaande drie subonderzoeksvragen (*supra* nr. 10) en bestaat uit vier hoofdstukken: de eerste subonderzoeksvraag komt overeen met het eerste hoofdstuk, de tweede met het tweede hoofdstuk en de derde met het derde hoofdstuk. Nadat alle subonderzoeksvragen zijn beantwoord, wordt een antwoord op de centrale onderzoeksvraag geformuleerd in de vorm van een conclusie.

Hoofdstuk 1. Erfrechtelijke reserve van het kind vóór de wet van 31 juli 2017

Afdeling 1. Definitie en *ratio legis*

18. Onder het vroegere erfrecht kende het oud Burgerlijk Wetboek geen definitie van het begrip 'erfrechtelijke reserve'. De erfrechtelijke reserve werd echter traditioneel in rechtspraak en rechtsleer omschreven als het deel van de nalatenschap dat door de wet is voorbehouden aan bepaalde erfgenamen, die de reservataire erfgenamen worden genoemd. Het overige deel van de nalatenschap is het beschikbaar deel, waarover de erflater vrij kan beschikken.²³ Deze definitie van het begrip 'erfrechtelijke reserve' dient genuanceerd te worden en behoeft verdere verduidelijking. Dat de erfrechtelijke reserve door de wet (zie artikel 913 oud BW) is voorbehouden aan de reservataire erfgenamen, lijkt met het gebruik van het woord 'voorbehouden' te impliceren dat de erfrechtelijke reserve leidt tot een gedeeltelijke beschikkingsonbevoegdheid van de erflater, in die zin dat hij niet vrij over zijn volledige vermogen mag beschikken. Vroeger werd dit inderdaad zo aangenomen, maar in de loop der tijd is die beschikkingsonbevoegdheid geëvolueerd²⁴ naar een beschikkingsbevoegdheid: de erfrechtelijke reserve leidt niet tot een gedeeltelijke beschikkingsonbevoegdheid van de erflater, in die zin dat hij wel degelijk vrij over zijn volledige vermogen mag beschikken, zowel bij leven als bij overlijden en zowel onder bezwarende titel als onder kosteloze titel.²⁵ De erfrechtelijke reserve speelt pas een rol vanaf het moment van overlijden van de erflater. Enkel en alleen indien de erfrechtelijke reserve van de reservataire erfgenamen is aangetast door rechtshandelingen onder kosteloze titel, zoals schenkingen onder de levenden en legaten bij testament, hebben zij het recht om deze rechtshandelingen (en hun modaliteiten, indien van toepassing) aan te vechten, voor zover deze hun erfrechtelijke reserve aantasten.²⁶ Algemeen kan men stellen dat de erfrechtelijke reserve niet leidt tot een gedeeltelijke beschikkingsonbevoegdheid van de erflater, maar dat zij de reservataire erfgenamen 'slechts' een aanvechtingsrecht verleent.²⁷ Daarnaast is de erfrechtelijke reserve niet zomaar een deel van de nalatenschap. Het is een abstract breukdeel van de fictief wedersamengestelde nalatenschap. Indien de concrete omvang van de erfrechtelijke reserve zou worden berekend op basis van wat er bij het overlijden van de erflater van zijn vermogen is overgebleven, zou de erflater de erfrechtelijke bescherming van zijn reservataire erfgenamen – via hun erfrechtelijke reserve – kunnen uithollen door (een deel van) zijn vermogen tijdens zijn leven weg te schenken of bij testament te legateren. Om te vermijden dat de reservebescherming van de reservataire erfgenamen zou worden uitgehold door rechtshandelingen onder kosteloze titel, zoals schenkingen onder de levenden en legaten bij

²³ CASMAN H. en DEKKERS R., *Handboek Burgerlijk Recht: Deel IV: Huwelijksstelsels, Erfrecht en Giften*, Intersentia, 2010, 795, nr. 1311; DECLERCK C., PINTENS W. en VANWINCKELEN K., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Die Keure, 2015, 405, nr. 1044; VAN GYSEL A.-C., *Précis de droit des personnes et de la famille*, Anthemis, 2013, 97-98.

²⁴ BARBAIX R. en VERDICKT B., 'Libéralités assorties d'une clause d'exclusion de la jouissance légale à concurrence de la réserve: jusqu'où va la liberté contractuelle ou testamentaire?' in *Confronting the Frontiers of Family and Succession Law. Liber amicorum Walter Pintens*, Intersentia, 2012, 111-134; PUELINCKX-COENE M., *Erfrecht: Openvallen van de nalatenschap, devolutie, erfovereenkomsten, reserveregeling*, Kluwer, 1996, 281, nr. 226.

²⁵ PUELINCKX-COENE M., *Erfrecht: Openvallen van de nalatenschap, devolutie, erfovereenkomsten, reserveregeling*, Kluwer, 1996, 281, nr. 226.

²⁶ BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2016, 629, nr. 1106.

²⁷ DU FAUX H., 'Commentaar bij art. 913 BW' in COENE M., PINTENS W. en VASTERSAVENDTS A. (eds.), *Ervenissen, Schenkingen, Testamenten. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Kluwer, 1988, 2, nr. 2.

testament, wordt de concrete omvang van de erfrechtelijke reserve berekend op basis van de fictief wedersamengestelde nalatenschap, in artikel 922 oud BW de 'fictieve massa' genoemd. Overeenkomstig datzelfde artikel 922 oud BW wordt de fictieve massa samengesteld door aan de goederen die bij het overlijden van de erflater aanwezig zijn, de goederen toe te voegen waarover hij bij schenking onder de levenden heeft beschikt, en van al deze goederen de schulden af te trekken.²⁸

19. Ten tijde van de invoering van het oud Burgerlijk Wetboek in 1804 was de *ratio legis* van de erfrechtelijke reserve van het kind de *officium pietatis*, die voortkomt uit het Romeinse recht. '*Officium pietatis*' wordt vanuit het Latijn letterlijk vertaald als 'plicht van zorg'. De erflater heeft de morele plicht om zijn kinderen te verzorgen door middel van een erfenis. De kinderen van de erflater hebben het morele recht op een deel van zijn nalatenschap en de erflater heeft de morele plicht om zijn kinderen niet volledig te onterven. De kinderen van de erflater hebben ten aanzien van hem als het ware een onderhoudsschuld en de erflater heeft ten aanzien van zijn kinderen als het ware een onderhoudsplicht. Deze verplichting, die de erflater heeft tegenover zijn kinderen en de samenleving, vloeit voort uit het ouderschap en de familiale band tussen ouder en kind, die gepaard gaat met een verregaande solidariteit, of daar ten minste mee zou moeten gepaard gaan. De erfrechtelijke reserve stelt de kinderen van de erflater in staat om hun *existence civil* (de plaats en stand die zij innamen in de maatschappij bij het overlijden van de erflater) te verzekeren. De erfrechtelijke reserve dient de meest rechtvaardige combinatie te zijn van het eigendomsrecht en het recht om over zijn eigendom te beschikken enerzijds en de verplichtingen die voortvloeien uit het ouderschap anderzijds. De erfrechtelijke reserve heeft niet als doel om de goederen in de familie te behouden, maar steunt op familiale solidariteit en de sociale en politieke opvatting dat de familiebanden hiermee sterker zullen worden.²⁹

20. De vraag of de erfrechtelijke reserve van de reservataire erfgenamen als een globale reserve moet worden beschouwd, dan wel als een individuele reserve per reservataire erfgenaam, was onder het vroegere erfrecht een onderwerp van discussie in de rechtsleer. Er bestonden twee verschillende standpunten in deze discussie. Het ene deel van de rechtsleer is van mening dat de erfrechtelijke reserve individueel van aard is, en baseert zich hierbij op het wezenlijk individuele karakter van het recht op de erfrechtelijke reserve: elk van de reservataire erfgenamen kan voor zichzelf beslissen om zijn of haar erfrechtelijke reserve al dan niet op te eisen. Dit impliceert dat, in aanwezigheid van twee afstammelingen, zij niet samen een erfrechtelijke reserve van twee derde genieten, maar dat de afstammelingen elk afzonderlijk een erfrechtelijke reserve van een derde genieten (*infra* nr. 39).³⁰ Het andere deel van de rechtsleer is van mening dat de erfrechtelijke reserve globaal van aard is, aangezien artikel 913 oud BW enkel het breukdeel van het beschikbaar deel vastlegt. *A contrario* kan het breukdeel van de globale reserve van de afstammelingen kan worden afgeleid. Dit betekent dat,

²⁸ BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2016, 651, nr. 1145 en 652, nr. 1147.

²⁹ DILLEMANS R., *De erfrechtelijke reserve*, Faculteit Rechtsgeleerdheid KU Leuven, 1960, 32-33.

³⁰ DEKKERS R., *Précis de droit civil belge*, deel III, Bruylant, 1955, 828, nr. 1378; DE PAGE H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, deel VIII, vol. II, 2e ed., Bruylant, 1973, 1654, nr. 1487, DEKKERS R. en H. CASMAN, *Handboek Burgerlijk Recht*, Intersentia, 2010, 833.

in aanwezigheid van twee afstammelingen, zij samen een erfrechtelijke reserve van twee derde genieten.³¹

Afdeling 2. Titularissen

21. De titularissen van de erfrechtelijke reserve worden de reservataire erfgenamen genoemd. Onder het vroegere erfrecht zijn overeenkomstig art. 913 oud BW de kinderen van de erflater reservataire. Art. 914 oud BW bepaalt echter dat de term 'kinderen' niet alleen slaat op de kinderen van de erflater, maar ook op al zijn andere afstammelingen, met inbegrip van zijn kleinkinderen en achterkleinkinderen.³²

22. Onder het vroegere erfrecht worden de afstammelingen van de erflater ook wel omschreven als zijn bloedverwanten in de rechte nederdalende lijn. De term bloedverwantschap veronderstelt echter geen biologische afstammingsband meer, maar een juridisch vastgestelde afstammingsband, die niet noodzakelijk samenvalt met de biologische realiteit.³³ Dat de erfrechtelijke reserve het bestaan van een juridisch vastgestelde afstammingsband vereist, betekent concreet dat pluskinderen in beginsel geen reservataire zijn en dus geen erfrechtelijke bescherming genieten ten aanzien van hun plusouder(s), ook al kunnen zij qua affectieve band voor de erflater als zijn eigen kinderen aanvoelen. Daarnaast houdt de erfrechtelijke reserve uitsluitend rekening met het bestaan van die juridisch vastgestelde afstammingsband, en niet met de nood of behoefte aan een deel van het vermogen van de erflater die de afstammelingen ervaren, en ook niet met de affectieve band tussen erflater en afstamming die al dan niet bestaat. Om die reden verwerpt A.-L. VERBEKE de erfrechtelijke reserve als een negentiende-eeuws blind kanon.³⁴

23. Wat met geadopteerde afstammelingen? De adoptie leidt tot het ontstaan van een juridisch vastgestelde afstammingsband tussen het geadopteerde kind en de adoptant. Dit is het geval zowel bij volle adoptie (art. 356-1 oud BW) als bij gewone adoptie (art. 353-15 oud BW). Als gevolg hiervan krijgt het geadopteerde kind erfrechtelijke en, meer zelfs, reservataire aanspraken in de nalatenschap van de adoptant. Er is echter een verschil in de erfrechtelijke gevolgen van de volle of gewone adoptie met betrekking tot de ruimere adoptiefamilie. Bij volle adoptie wordt er een juridisch vastgestelde afstammingsband gecreëerd tussen het geadopteerde kind en diens afstammelingen enerzijds en de adoptant en diens bloedverwanten anderzijds. In tegenstelling tot de volle adoptie, leidt de gewone adoptie uitsluitend tot een juridisch vastgestelde afstammingsband tussen het geadopteerde kind en de adoptant zelf. Dit betekent dat een ten volle geadopteerd kind (en diens afstammelingen) erfrechtelijke aanspraken heeft in de nalatenschap van zowel de adoptant als diens bloedverwanten. Een gewoon geadopteerd kind heeft daarentegen uitsluitend erfrechtelijke aanspraken in de nalatenschap van de adoptant, maar niet in de nalatenschap van de bloedverwanten

³¹ DILLEMANS R., *De erfrechtelijke reserve*, Faculteit Rechtsgeleerdheid KU Leuven, 1960, 147 e.v., nrs. 187 e.v.; PUELINCKX-COENE M., *Erfrecht: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng*, Kluwer, 2011, 765, nr. 740.

³² BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Intersentia, 2013, 82, nr. 211.

³³ BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Intersentia, 2013, 27-28, nrs. 66-67 en 81, nr. 209.

³⁴ VERBEKE A.-L., 'To Reserve or Not To Reserve?' in *TEP* 2013/1, (3) 6.

van de adoptant. Evenmin hebben de afstammelingen van een gewoon geadopteerd kind erfrechtelijke aanspraken in de nalatenschap van de adoptant en diens bloedverwanten.³⁵

24. Overeenkomstig art. 914 oud BW kunnen de afstammelingen van de erflater echter slechts hun reserve opeisen indien zij effectief tot de nalatenschap worden geroepen, hetzij in eigen naam, hetzij via plaatsvervulling. Bovendien moeten zij de nalatenschap aanvaarden om effectief reservataire erfgenaam te kunnen zijn.³⁶

Afdeling 3. Aard

Onderafdeling 1. *Pars hereditatis* en reserve in natura

25. Onder het vroegere erfrecht wordt de erfrechtelijke reserve beschouwd als een *pars hereditatis*: een deel van de nalatenschap. Dit impliceert dat de reservataire erfgenamen recht hebben op een deel van de nalatenschapsgoederen zelf en dat zij zich niet tevreden hoeven te stellen met een geldbedrag. Aangezien de erfrechtelijke reserve onder het vroegere erfrecht een deel van de nalatenschap of *pars hereditatis* vormt, wordt zij beschouwd als een reserve in natura.³⁷

26. De reservataire erfgenaam heeft recht op een deel van de nalatenschapsgoederen om zijn reserve *in natura* te verkrijgen, maar dit betekent niet dat hij aanspraak kan maken op specifieke nalatenschapsgoederen naar keuze. Zodra hij voldoende nalatenschapsgoederen ontvangt om zijn reservataire erfdeel aan marktwaarde op te vullen, kan hij geen andere goederen uit de nalatenschap opeisen, ook niet wanneer deze voor hem emotioneel of economisch waardevoller zijn. De erflater beschikt over de mogelijkheid om via testament te bepalen met welke goederen het reservataire erfdeel wordt samengesteld. Daarbij kan hij een cascade- of prioriteitenregeling opleggen, of zelfs bepalen dat bepaalde goederen niet aan een specifieke reservataire erfgenaam mogen toekomen. Zolang de erfgenaam zijn reserve ontvangt in nalatenschapsgoederen tegen marktwaarde, moet hij die samenstelling aanvaarden.³⁸

27. De erfrechtelijke reserve als *pars hereditatis* en *in natura* maakt het voor een natuurlijk persoon met meerdere kinderen, van wie het vermogen hoofdzakelijk bestaat uit één enkel onroerend goed, in beginsel onmogelijk om dit goed aan één van zijn kinderen toe te kennen, onder de last dat deze de andere kinderen in waarde moet vergoeden. Aangezien de erfrechtelijke reserve *in natura* moet worden voldaan, hebben de andere kinderen als reservataire erfgenamen recht op hun erfrechtelijke reserve in de vorm van een materieel aandeel in het onroerend goed zelf. Wanneer dat goed zich niet leent tot een redelijke verdeling *in natura* tussen alle kinderen (wat in de meeste gevallen zo is), zal dit in de praktijk doorgaans leiden tot de (gedwongen) verkoop van het goed.³⁹ Dit gebeurt bovendien vaak aan ongunstige voorwaarden.⁴⁰ Onder het vroegere erfrecht heeft de

³⁵ Art. 353-15 en 356-1 oud BW; BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Intersentia, 2013, 28-29, nrs. 68-74.

³⁶ BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Intersentia, 2013, 82, nr. 211.

³⁷ BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2016, 626, nr. 1101.

³⁸ BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2016, 627, nr. 1102.

³⁹ DE PAGE P., 'La réserve héréditaire. Quel futur?' in AUGHUET C., BLITZ B., BOUDART A.-M. et al. (eds.), *Le défi du notaire/De uitdaging voor de notaris*, Larcier, 2011, (153) 155.

⁴⁰ LELEU Y.-H., 'La réduction et le rapport en valeur. Réflexions critiques en vue d'une réforme législative' in KFBN (ed.), *De erfrechtelijke reserve in vraag gesteld: Deel II: Burgerlijk recht*, Bruylant, 1997, (213) 214.

wetgever gekozen voor een erfrechtelijke reserve als *pars hereditatis* en *in natura*, met de bedoeling de reservataire erfgenamen zo sterk mogelijk te beschermen.⁴¹ Op deze manier wordt dat beschermingsdoel echter net niet bereikt.⁴²

Onderafdeling 2. Van openbare orde, dwingend recht of aanvullend recht?

28. Onder het vroegere erfrecht blijkt de aard van de erfrechtelijke reserve (van openbare orde, dwingend recht of aanvullend recht) niet uit een wetsartikel in het oud Burgerlijk Wetboek. Het is echter zeer belangrijk om te weten van welke aard de erfrechtelijke reserve is, aangezien bepalingen van openbare orde, van dwingend recht en van aanvullend recht fundamenteel van elkaar verschillen en de kwalificatie van een bepaling als van openbare orde, van dwingend recht of van aanvullend recht andere gevolgen met zich meebrengt.⁴³ Ten eerste hebben een bepaling van openbare orde en een bepaling van dwingend recht een verschillend doel: een bepaling van openbare orde beoogt de bescherming van het algemeen belang, terwijl een bepaling van dwingend recht louter private belangen wil beschermen.⁴⁴ Het doel van de bepaling (de bescherming van het algemeen belang of de bescherming van louter private belangen) bepaalt de aard van die bepaling (van openbare orde of van dwingend recht).⁴⁵ Partijen kunnen niet afwijken van een bepaling van openbare orde of dwingend recht door andersluidende afspraken tussen hen te maken. Ook kunnen zij geen afstand doen van de bescherming die deze bepalingen hen bieden.⁴⁶ Voor bepalingen van openbare orde geldt deze regel absoluut, aangezien deze bepalingen het algemeen belang beschermen.⁴⁷ Daarom wordt een schending van een bepaling van openbare orde gesanctioneerd met een absolute nietigheid⁴⁸, die door iedere belanghebbende⁴⁹ in elke stand van het geding⁵⁰ kan worden ingeroepen. Bovendien dient de rechter een absolute nietigheid ambtshalve op te werpen.⁵¹ Voor bepalingen van dwingend recht is de regel dat partijen geen afstand kunnen doen van de bescherming niet absoluut, maar relatief. Dit komt doordat bepalingen van dwingend recht louter private belangen beschermen. Zodra het recht is verworven of de dwingendrechtelijke bescherming is vervallen, kan men geen afstand doen van die bescherming. Zolang de dwingendrechtelijke bescherming echter nog bestaat, is afstand niet mogelijk.⁵² Sommige rechtsgeleerden merken op

⁴¹ DILLEMANS R., *De erfrechtelijke reserve*, Faculteit Rechtsgeleerdheid KU Leuven, 1960, 33.

⁴² Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 8.

⁴³ DEGEEST G., 'Het dwingendrecht- of openbareordekarakter van de erfrechtelijke reserve', *Jura Falc.* 2013-2014/3, (739) 743.

⁴⁴ Cass. 9 december 1948, *Pas.* 1948, I, 699; Cass. 15 maart 1968, *Pas.* 1968, I, 885; Cass. 29 november 2007, *RW* 2010-2011, 1176.

⁴⁵ VAN ZUYLEN J., 'L'ordre public et le droit impératif dans les contrats spéciaux' in WERY P., (ed.), *Chronique de jurisprudence en matière de contrats spéciaux*, Anthemis, 2011, (89) 109-111, nr. 12.

⁴⁶ PEERAER F., 'De verhouding tussen openbare orde en dwingend recht *sensu stricto* in het Belgische verbintenissenrecht', *TPR* 2013, 2785, nr. 70.

⁴⁷ Cass. 10 maart 1994, *TRV* 1995, 176, noot LAGA H.; Cass. 15 mei 2006, *TBBR* 2007, 23, noot MOSSELMANS S.; Cass. 31 oktober 2008, C.06.0445.N; DEKKERS R. en CASMAN H., *Handboek Burgerlijk Recht: Deel I: Personenrecht en Familierecht*, Intersentia, 2009, 23-25, nr. 30; TILLEMANS B., *Inleiding tot het recht*, Acco, 2008, 63.

⁴⁸ PEERAER F., 'De verhouding tussen openbare orde en dwingend recht *sensu stricto* in het Belgische verbintenissenrecht', *TPR* 2013, 2727, nr. 25.

⁴⁹ DUPONT M., 'Nullité absolue et nullité relative' in WÉRY P. (ed.), *La nullité des contrats*, Larcier, 2006, 60, nr. 20.

⁵⁰ STIJNS S., 'Nietigheid van het contract als sanctie bij zijn totstandkoming' in SMITS J. en STIJNS S. (eds.), *Inhoud en werking van de overeenkomst naar Belgisch en Nederlands recht*, Intersentia, 2005, 230.

⁵¹ DEKKERS R. en CASMAN H., *Handboek Burgerlijk Recht: Deel I: Personenrecht en Familierecht*, Intersentia, 2009, 23-25, nr. 30.

⁵² DEGEEST G., 'Het dwingendrecht- of openbareordekarakter van de erfrechtelijke reserve', *Jura Falc.* 2013-2014/3, (739) 744.

dat het verwerven van het recht niet per se betekent dat de houder van het dwingende recht niet langer nood heeft aan bescherming. Zij stellen daarom dat afstand pas mogelijk is wanneer de beoogde bescherming ook daadwerkelijk uitwerking heeft kunnen hebben.⁵³ Afstand van de bescherming kan zowel uitdrukkelijk als stilzwijgend plaatsvinden. De wil om afstand te doen moet vrij zijn van gebreken en met kennis van zaken worden geuit. Alleen degene die zich op de bescherming kan beroepen kan afstand doen, en wel met de intentie daartoe. Bij stilzwijgende afstand is bovendien vereist dat dit blijkt uit feiten die voor geen andere interpretatie vatbaar zijn.⁵⁴ Een schending van een bepaling van dwingend recht wordt gesanctioneerd met een relatieve nietigheid.⁵⁵ Deze nietigheid kan enkel worden ingeroepen door degene wiens belang wordt beschermd door de betreffende bepaling⁵⁶ en moet *in limine litis*⁵⁷ worden ingeroepen. De rechter hoeft een relatieve nietigheid niet ambtshalve op te werpen.⁵⁸ Partijen kunnen daarentegen wel afwijken van bepalingen van aanvullend recht door andersluidende afspraken te maken. Wat tussen partijen is overeengekomen, zal hun rechtsverhouding beheersen. Een schending van een bepaling van aanvullend recht wordt daarom niet gesanctioneerd.⁵⁹ Vanwege bovenstaande informatie is het dus essentieel om te weten van welke aard de erfrechtelijke reserve is.

29. In de rechtsleer bestaat discussie over de aard van de erfrechtelijke reserve: is die van openbare orde, dwingend recht of aanvullend recht? In dat kader worden drie strekkingen onderscheiden. De eerste strekking bepleit dat de erfrechtelijke reserve van openbare orde is, maar dat zij dit karakter verliest na het openvallen van de nalatenschap, door het overlijden van de erfflater. De tweede strekking stelt dat de erfrechtelijke reserve van dwingend recht is. De derde en laatste strekking voert aan dat de erfrechtelijke reserve van dwingend recht is ten aanzien van de erfflater, maar slechts van aanvullend recht ten aanzien van de reservataire erfgenaam.⁶⁰ In wat volgt wordt uiteengezet waarom rechtsgeleerden deze strekkingen aanhangen, welke gevolgen voortvloeien uit elk van deze benaderingen en welke aard uiteindelijk aan de erfrechtelijke reserve moet worden toegeschreven.

Eerste strekking: de erfrechtelijke reserve is van openbare orde, maar verliest dit karakter na het openvallen van de nalatenschap.

30. De traditionele opvatting is dat de erfrechtelijke reserve van openbare orde is. Deze opvatting vindt steun in een arrest van het Hof van Cassatie van 8 maart 1934⁶¹, waarin het Hof van Cassatie stelt dat de erfrechtelijke reserve de maatschappelijke en familiale organisatie aanbelangt. Daarom

⁵³ ALLEMEERSCH B., *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Intersentia, 2007, 304, nr. 188; CORNELIS L., *Algemene theorie van de verbintenis*, Intersentia, 2000, 696-697, nrs. 553-554; DEGEEST G., 'Het dwingendrecht- of openbareordekarakter van de erfrechtelijke reserve', *Jura Falc.* 2013-2014/3, (739) 744.

⁵⁴ DEGEEST G., 'Het dwingendrecht- of openbareordekarakter van de erfrechtelijke reserve', *Jura Falc.* 2013-2014/3, (739) 744-745.

⁵⁵ PEERAER F., 'De verhouding tussen openbare orde en dwingend recht sensu stricto in het Belgische verbintenissenrecht', *TPR* 2013, 2727, nr. 25.

⁵⁶ DUPONT M., 'Nullité absolue et nullité relative' in WÉRY P. (ed.), *La nullité des contrats*, Larcier, 2006, 60, nr. 20.

⁵⁷ STIJNS S., 'Nietigheid van het contract als sanctie bij zijn totstandkoming' in SMITS J. en STIJNS S. (eds.), *Inhoud en werking van de overeenkomst naar Belgisch en Nederlands recht*, Intersentia, 2005, 230.

⁵⁸ DEKKERS R. en CASMAN H., *Handboek Burgerlijk Recht: Deel I: Personenrecht en Familierecht*, Intersentia, 2009, 23-25, nr. 30.

⁵⁹ DE VROEDE P. en GORUS J., *Inleiding tot het recht*, Kluwer, 2007, 342, nr. 656.

⁶⁰ DEGEEST G., 'Het dwingendrecht- of openbareordekarakter van de erfrechtelijke reserve', *Jura Falc.* 2013-2014/3, (739) 739.

⁶¹ Cass. 8 maart 1934, *Pas.* 1934, I, 211.

wordt bepleit dat de erfrechtelijke reserve van openbare orde is. Het begrip 'openbare orde' moet strikt worden geïnterpreteerd: een bepaling is slechts van openbare orde wanneer zij zo essentieel is voor de maatschappelijke orde dat de maatschappij zonder deze bepaling niet behoorlijk kan functioneren. De rechtsgeleerden die deze strekking aanhangen, zijn van mening dat de maatschappelijke en familiale functie van de erfrechtelijke reserve zo essentieel is, dat de maatschappij zonder de erfrechtelijke reserve niet goed kan functioneren. Zij precisieren echter dat de erfrechtelijke reserve haar openbareordekarakter verliest zodra de nalatenschap openvalt, omdat de reservataire erfgenamen dan de keuze hebben om de aantasting van hun erfrechtelijke reserve door schenkingen onder de levenden of legaten bij testament niet aan te vechten, en zo afstand te doen van hun erfrechtelijke reserve. Volgens hen is de erfrechtelijke reserve op dat moment nog slechts van dwingend recht.⁶²

Tweede strekking: de erfrechtelijke reserve is van dwingend recht.

31. Later wordt betoogd dat de erfrechtelijke reserve niet van openbare orde is, maar van dwingend recht, omdat de erfrechtelijke reserve primair bedoeld is om de private belangen van de reservataire erfgenamen te beschermen.⁶³

32. Volgens DE PAGE (in 1947) is de erfrechtelijke reserve vanuit het standpunt van de erflater van openbare orde, aangezien de erflater de reservataire erfgenamen hun erfrechtelijke reserve niet kan ontnemen. Dit kan zelfs niet met hun instemming of toestemming, aangezien dit een verboden erfovereenkomst zou uitmaken. Vanuit het standpunt van de reservataire erfgenamen is de erfrechtelijke reserve na het openvallen van de nalatenschap van dwingend recht, aangezien zij vanaf dat ogenblik afstand kunnen doen van hun erfrechtelijke reserve door individueel te beslissen om de aantasting van hun erfrechtelijke reserve door schenkingen of legaten niet aan te vechten. DE PAGE concludeert dan ook dat de erfrechtelijke reserve vanaf het ogenblik van het openvallen van de nalatenschap niet langer van openbare orde is, maar van dwingend recht.⁶⁴ DILLEMANS benadrukte in 1960 in zijn proefschrift dat het hoofddoel van de erfrechtelijke reserve is om de individuele bescherming van de reservataire erfgenamen te waarborgen, wat een privaat belang betreft. Dit wijst erop dat de erfrechtelijke reserve een dwingendrechtelijk karakter heeft.⁶⁵

33. Later concludeerden BARBAIX, VERBEKE en VERDICKT uit de kenmerken van de erfrechtelijke reserve af dat deze van dwingend recht is. De erfrechtelijke reserve biedt uitsluitend

⁶² Cass. 29 april 2010, *Rev.trim.dr.fam.* 2011, 527, noot TAIMONT F.; MASSAGER N., *Les bases du droit civil*, Anthemis, 2012, 163; PINTENS W., DECLERCK C., DU MONGH J. en VANWINCKELEN K., *Familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2010, 978, nr. 1903; DEGEEST G., 'Het dwingendrecht- of openbareordekarakter van de erfrechtelijke reserve', *Jura Falc.* 2013-2014/3, (739) 746-749; DU MONGH J., 'Kan een schenking buiten deel die werd gedaan om de reservataire rechten te fnuiken, enkel worden aangevochten met een vordering tot inkorting?' in PINTENS W., DECLERCK C. en DU MONGH J. (eds.), *Patrimonium 2006*, Intersentia, 2006, 443.

⁶³ ADRIAENS M., 'Vaders wil is wet, of toch niet helemaal? Over het de facto onterven van reservataire erfgenamen door middel van giften' in BARBAIX R. en VERBEKE A.-L. (eds.), *Actuele knelpunten familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2014, (179) 185, nr. 12; BAEL J., *Het verbod van bedingen betreffende toekomstige nalatenschappen*, Kluwer, 2006, 895, nr. 1443; BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Beginnelsen erfrecht*, Die Keure, 2013, 180; DILLEMANS R., *Testamenten*, Kluwer, 2012, 341; DEKKERS R. en CASMAN H., *Handboek voor burgerlijk recht: Deel IV: Huwelijksstelsels, erfrecht en giften*, Intersentia, 2010, nr. 1137 en nr. 1326; PINTENS W., DECLERCK C., DU MONCH J. en VANWINCKELEN K., *Familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2010, 979, nr. 1905; PUELINCKX-COENE M., *Erfrecht: Openvallen van de nalatenschap, devolutie, erfovereenkomsten, reserveregeling*, Kluwer, 1996, 342, nr. 269.

⁶⁴ DE PAGE H., *Traité élémentaire de droit civil belge: Deel VIII/2: Les testaments*, Bruylant, 1947, nr. 1406B.

⁶⁵ DILLEMANS R., *De erfrechtelijke reserve*, Faculteit Rechtsgeleerdheid KU Leuven, 1960, nr. 24.

bescherming aan de reservataire erfgenamen en zij verleent hen een aanvechtingsrecht waarvan ieder van hen, in de regel, enkel na het overlijden van de erflater afstand kan doen. Deze kenmerken wijzen volgens de auteurs op het private karakter van de bescherming die de reserve biedt, en niet op de bescherming van het algemeen belang. Het onderscheid tussen de periode vóór en na het openvallen van de nalatenschap is daarom niet relevant. De erfrechtelijke reserve is uitsluitend gericht op de bescherming van private belangen en kan om deze reden als dwingend recht worden beschouwd.⁶⁶ Deze redenering wordt gedeeld door PUELINCKX-COENE.⁶⁷

34. Daarnaast wijzen CASMAN en DEKKERS erop dat het feit dat de rechter de schending van de regels van de erfrechtelijke reserve niet van ambtshalve mag opwerpen, ook duidt op het dwingendrechtelijke karakter van de reserve.⁶⁸

Derde strekking: de erfrechtelijke reserve is ten aanzien van de erflater van dwingend recht, maar ten aanzien van de reservataire erfgenamen van aanvullend recht.

35. VAN GYSEL stelt dat de erfrechtelijke reserve in hoofde van de erflater van dwingend recht is, aangezien de erflater de erfrechtelijke reserve van zijn reservataire erfgenamen niet kan aantasten door overdreven giften. Daarnaast stelt hij dat de erfrechtelijke reserve in hoofde van de reservataire erfgenamen van aanvullend recht is, aangezien zij vrij kunnen beslissen om hun erfrechtelijke reserve al dan niet op te eisen.⁶⁹ DELNOY en DE PAGE treden VAN GYSEL hierin bij.⁷⁰ DEGEEST veegt deze redenering echter onder tafel. Hij stelt dat de erfrechtelijke reserve in hoofde van de erflater neutraal is: enerzijds kan de erflater de erfrechtelijke reserve van zijn reservataire erfgenamen niet kan aantasten door overdreven giften, maar anderzijds blijft hij gewoon beschikkingsbevoegd. Daarnaast kunnen de reservataire erfgenamen inderdaad afstand doen van hun aanvechtingsrecht, maar uitsluitend na het openvallen van de nalatenschap, anders wordt het beschouwd als een verboden erfovereenkomst. Aangezien de erfrechtelijke reserve dient als bescherming van de reservataire erfgenamen, moet de aard ervan worden bekeken vanuit hun standpunt, en moet de erfrechtelijke reserve minstens als van dwingend recht worden beschouwd.⁷¹

Besluit van DEGEEST

36. In ieder geval bestaat er in de rechtsleer eensgezindheid dat de erfrechtelijke reserve na het openvallen van de nalatenschap van dwingend recht is, aangezien de reservataire erfgenamen vanaf dat moment afstand kunnen doen van hun aanvechtingsrecht, maar van welke aard is de erfrechtelijke over de hele lijn, met andere woorden zowel vóór als na het openvallen van de nalatenschap? DEGEEST heeft zeer uitgebreid onderzoek gedaan naar de aard van de erfrechtelijke

⁶⁶ BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Beginselen erfrecht*, Die Keure, 2013, 179-180; BARBAIX R. en VERDICKT B., 'De ontdekking van de vermomde schenking. Het Hof van Cassatie bevestigt de klassieke opvatting', *T.Not.* 2011, 455-456.

⁶⁷ PUELINCKX-COENE M., *Erfrecht: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng*, Kluwer, 2011, nr. 603 en 651.

⁶⁸ DEKKERS R. en CASMAN H., *Handboek burgerlijk recht, Deel IV, Huwelijksstelsels – erfrecht – giften*, Intersentia, 2010, 805.

⁶⁹ VAN GYSEL A.-C. (ed.), *Précis du droit des successions et des libéralités*, Bruylant, 2008, 438-439.

⁷⁰ DELNOY P. en DE PAGE P. (eds.), *Libéralités, successions légales, partages et droits de succession*, Luik, Formation permanente CUP, 1999, 77-78.

⁷¹ DEGEEST G., 'Het dwingendrecht- of openbareordekarakter van de erfrechtelijke reserve', *Jura Falc.* 2013-2014/3, (739) 752.

reserve. Hierna wordt zijn besluit beknopt weergegeven. Het is een overtuigend argument voor de erfrechtelijke reserve van openbare orde dat het Hof van Cassatie in het verleden in het voordeel van een erfrechtelijke reserve van openbare orde sprak, maar het is al lang geleden dat het Hof dit nog eens heeft uitgesproken. Daarnaast kan de oorspronkelijke rechtvaardiging voor de erfrechtelijke reserve als een regeling van openbare orde, gebaseerd op het beschermen van familiale en maatschappelijke belangen, ter discussie worden gesteld. De vrees voor een terugkeer naar het feodalisme is achterhaald, en de onderhoudsfunctie van de reserve is minder relevant gezien de gestegen levensverwachting en de rol van de verzorgingsstaat. Bovendien is het belang van familiebanden in de huidige maatschappij minder dringend, aangezien erfgenamen op de overheid kunnen rekenen voor ondersteuning. Hierdoor lijkt de erfrechtelijke reserve steeds meer gericht op de bescherming van de private belangen van de reservataire erfgenamen, wat pleit voor het standpunt dat de reserve geen regeling van openbare orde meer is, maar eerder een regeling van dwingend recht. In ieder geval bestaat er in de rechtsleer eensgezindheid dat de erfrechtelijke reserve na het opvallen van de nalatenschap van dwingend recht is, aangezien de reservataire erfgenamen vanaf dat moment afstand kunnen doen van hun aanvechttingsrecht. Gelet op het verbod op verboden erfovereenkomsten kunnen de reservataire erfgenamen vóór het opvallen van de nalatenschap geen afstand doen van hun aanvechttingsrecht. Dit is echter eveneens het geval indien de erfrechtelijke reserve over heel de lijn, dus ook vóór het opvallen van de nalatenschap, als van dwingend recht wordt beschouwd. De rechten zijn immers pas verworven (of de bescherming kan pas uitwerking hebben) op het ogenblik waarop de nalatenschap opvalt. Pas vanaf dat ogenblik is een afwijking van een bepaling van dwingend recht mogelijk. Voortvloeiend uit de kenmerken van de erfrechtelijke reserve kunnen daarnaast drie argumenten voor het dwingendrechtelijk karakter worden gegeven. Ten eerste kan de vordering tot inkorting uitsluitend worden ingesteld door de reservataire erfgenamen zelf of hun rechtverkrijgenden, wat kenmerkend is voor dwingend recht, aangezien een schending van een bepaling van dwingend recht uitsluitend kan worden opgeworpen door een belanghebbende. Ten tweede moeten de reservataire erfgenamen actief beroep doen op hun bescherming, aangezien de rechter niet automatisch een schending van de regels van de erfrechtelijke reserve mag opwerpen, wat ook wijst op dwingend recht. Tot slot kunnen de reservataire erfgenamen na het opvallen van de nalatenschap afstand doen van hun aanvechttingsrecht, wat enkel mogelijk is bij dwingend recht, aangezien openbare orde hiervoor geen ruimte laat. Onder andere op basis hiervan kan volgens DEGEEST worden geconcludeerd dat de erfrechtelijke reserve van dwingend recht is.⁷²

Afdeling 4. Omvang

37. Zoals eerder vermeld (*supra* nr. 19), bestaat de nalatenschap uit twee delen: de erfrechtelijke reserve en het beschikbaar deel. Onder het vroegere erfrecht hangt de omvang van deze twee delen af van de hoedanigheid van de reservataire erfgenamen die tot de nalatenschap komen (in dit geval de afstammelingen van de erflater) en van hun aantal.

⁷² DEGEEST G., 'Het dwingendrecht- of openbareordekarakter van de erfrechtelijke reserve', *Jura Falc.* 2013-2014/3, (739) 839-845.

38. Wanneer afstammelingen als reservataire erfgenamen tot de nalatenschap komen, wordt de omvang van de globale reserve, de individuele reserve en het beschikbaar deel als volgt bepaald volgens de artikelen 913 en 914 oud BW:

- Wanneer één afstamming als reservataire erfgenaam tot de nalatenschap komt, bedragen zowel de globale reserve als het beschikbaar deel elk de helft van de fictieve massa. Aangezien hij de enige afstamming-reservataire erfgenaam is, bedraagt zijn individuele reserve eveneens de helft van de fictieve massa.
- Wanneer twee afstammelingen als reservataire erfgenamen tot de nalatenschap komen, bedragen de globale reserve twee derde van de fictieve massa en het beschikbaar deel één derde. Hun individuele reserve is de helft van de globale reserve, dus één derde van de fictieve massa.
- Wanneer drie of meer afstammelingen als reservataire erfgenamen tot de nalatenschap komen, bedraagt de globale reserve drie vierde van de fictieve massa en het beschikbaar deel één vierde. Hun individuele reserve is de globale reserve gedeeld door het aantal afstammelingen-reservataire erfgenamen. Wanneer bijvoorbeeld drie afstammelingen als reservataire erfgenamen tot de nalatenschap komen, is hun individuele reserve één derde van de globale reserve (drie vierde), en dus één vierde van de fictieve massa. Wanneer bijvoorbeeld vier afstammelingen als reservataire erfgenamen tot de nalatenschap komen, is hun individuele reserve één vierde van de globale erfrechtelijke reserve (drie vierde), en dus drie zestiende van de fictieve massa.

De regeling van de omvang van de erfrechtelijke reserve van de afstammelingen als reservataire erfgenamen onder het vroegere erfrecht kan als volgt in een tabel worden samengevat⁷³:

Aantal afstammelingen die als reservataire erfgenamen tot de nalatenschap kwamen	Globale erfrechtelijke reserve van de afstammelingen	Individuele erfrechtelijke reserve van de afstammelingen	Beschikbaar deel
1	1/2 van de FM	1/2 van de FM	1/2 van de FM
2	2/3 van de FM	1/2 van de GR 1/3 van de FM	1/3 van de FM
3 of meer	3/4 van de FM	Bv. 3: 1/3 van GR 1/4 van FM Bv. 4: 1/4 van GR	1/4 van FM

⁷³ BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Intersentia, 2013, 81-82, nr. 209.

39. De reserve van de afstammelingen is in beginsel een reserve in volle eigendom.⁷⁴ Wanneer zij samen met een langstlevende echtgenoot tot de nalatenschap komen, geldt er echter een bijzondere regeling. De langstlevende echtgenoot is een wettelijke erfgenaam en heeft in die hoedanigheid ab intestaat recht op het vruchtgebruik van de gehele nalatenschap (art. 745bis, § 1, eerste lid oud BW). Daarnaast is de langstlevende echtgenoot ook een reservataire erfgenaam en in die hoedanigheid heeft hij recht op een erfrechtelijke reserve. Hij kan kiezen tussen het vruchtgebruik van de helft van de fictieve massa (de abstracte reserve; art. 915bis, § 1 oud BW) en het vruchtgebruik op het 'onroerend goed dat bij het openvallen van de nalatenschap het gezin tot voornaamste woning diende en van het daarin aanwezige huisraad' (de concrete reserve; art. 915bis, § 2, eerste lid oud BW).⁷⁵ Om het reservataire erfdeel van de afstammelingen te bepalen bij samenloop met een langstlevende echtgenoot, moet een onderscheid worden gemaakt naargelang het beschikbaar deel via schenking, legaat of contractuele erfstelling is toegewezen aan de langstlevende echtgenoot zelf of aan een derde.

Hypothese 1: De langstlevende echtgenoot is begiftigde van het beschikbaar deel.

40. Indien het beschikbaar deel via schenking of legaat is toegekend aan de langstlevende echtgenoot, heeft deze, overeenkomstig artikel 1094, eerste lid oud BW, recht op het beschikbaar deel in volle eigendom én op het vruchtgebruik van de globale reserve van de afstammelingen. Dit heeft tot gevolg dat de erfrechtelijke reserve van de afstammelingen wordt herleid tot een reserve in blote eigendom.⁷⁶

41. Indien de langstlevende echtgenoot via schenking of legaat het vruchtgebruik op de gehele nalatenschap verkrijgt, strekt dit vruchtgebruik zich niet alleen uit tot de globale reserve van de afstammelingen, maar ook tot de goederen die de erflater tijdens zijn leven als voorschot op erfdeel aan zijn afstammelingen heeft geschonken en die door hen in de nalatenschap moeten worden ingebracht. Concreet betekent dit dat de afstammelingen worden gedegradéerd tot blote eigenaars van goederen die zij tijdens het leven van de erflater door hem geschonken gekregen hebben en waarvan zij dachten reeds de volle eigendom te hebben.⁷⁷

Hypothese 2: Een derde is begiftigde van het beschikbaar deel.

42. Wanneer de erflater een of meer afstammelingen en een langstlevende echtgenoot nalaat en hij het beschikbaar deel via schenking of legaat aan een derde heeft toegekend, rijst de vraag wie de last van het reservataire vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot draagt. In theorie zijn er drie mogelijkheden:

- 1) deze last wordt prioritair gedragen door de (globale) reserve van de afstammelingen;

⁷⁴ BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Intersentia, 2013, 81-82, nr. 209.

⁷⁵ BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Intersentia, 2013, 84, nr. 215.

⁷⁶ Art. 1094, eerste lid oud BW; BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2018, 688, nr. 1199.

⁷⁷ BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2018, 689, nr. 1200.

- 2) deze last wordt prioritair gedragen door het beschikbaar deel dat de erflater via schenking of legaat aan een derde heeft toegekend;
- 3) deze last wordt proportioneel gedragen door zowel de (globale) reserve van de afstammelingen als het beschikbaar deel dat aan een derde is toegekend.⁷⁸

43. Overeenkomstig artikel 915bis, § 4 oud BW moet de last van het reservatair vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot proportioneel worden gedragen door zowel de (globale) reserve van de afstammelingen als het beschikbaar deel dat aan een derde is toegekend.⁷⁹ Wat gebeurt er wanneer de goederen die het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot moeten dragen, volledig in het beschikbaar deel of volledig in de erfrechtelijke reserve vallen, als gevolg van de kavelvorming die de erflater bij testament heeft gemaakt of als gevolg van de kavelvorming bij de verdeling van de nalatenschap? De rechtsleer oordeelde dat de kinderen die het volledige vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot moeten dragen, omdat het met vruchtgebruik bezwaarde goed volledig in hun kavel ligt, de vermindering van het legaat kunnen vragen ten belope van het teveel aan vruchtgebruik dat zij dragen.⁸⁰

44. In het geval dat zij samen met een (niet-onterfde; de langstlevende wettelijke samenwonende partner is geen reservataire erfgenaam (art. 913-916 oud BW) en kan dus onterfd worden) langstlevende wettelijk samenwonende partner tot de nalatenschap kwamen, was de reserve van de afstammelingen zowel gedeeltelijk in volle eigendom als gedeeltelijk in blote eigendom. In dat geval kregen de afstammelingen hun reservatair breukdeel op de gezinswoning en het huisraad in volle eigendom en hun reservatair breukdeel op het overige vermogen in volle eigendom (art. 745octies, § 1, eerste lid oud BW).⁸¹

Afdeling 5. Reservebescherming

45. De erfrechtelijke reserve biedt de reservataire erfgenamen, waaronder het kind, zowel kwantitatieve als kwalitatieve bescherming op erfrechtelijk vlak. Eerst wordt de kwantitatieve reservebescherming uiteengezet, vervolgens komt de kwalitatieve reservebescherming aan bod.

Onderafdeling 1. Kwantitatieve reservebescherming

46. De erfrechtelijke reserve is als het ware een abstract breukdeel van de nalatenschap dat de erflater niet kan aantasten door schenkingen onder de levenden of legaten bij testament. Indien deze schenkingen en legaten toch inbreuk maken op de erfrechtelijke reserve, kunnen de reservataire erfgenamen, waaronder het kind, een vordering tot inkorting van deze schenkingen en legaten instellen, zodat zij hun gehele erfrechtelijke reserve kunnen verkrijgen. Dit wordt de techniek van de kwantitatieve reservebescherming genoemd.⁸² De techniek van de kwantitatieve reservebescherming bestaat uit drie stappen:

⁷⁸ BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2018, 689, nr. 1201.

⁷⁹ Art. 915bis, § 4 oud BW.

⁸⁰ PUELINCKX-COENE M., *Erfrecht*, Kluwer, 2011, 527, nr. 515.

⁸¹ Art. 745octies, § 1, eerste lid oud BW.

⁸² VAN DEN HOUTE B., 'De kwalitatieve onbeschikbaarheid van de reserve in het vernieuwde erfrecht' in CARETTE N. en BARBAIX R. (eds.), *Tendensen Vermogensrecht 2021*, Intersentia, 2022, (207) 212, nr. 8.

- 1) de samenstelling van de fictieve massa en de berekening van de concrete omvang van de globale reserve, de individuele reserve en het beschikbaar deel;
- 2) de aanrekening van de giften buiten erfdeel op het beschikbaar deel en
- 3) de inkorting.⁸³

De drie stappen waaruit de techniek van de kwantitatieve reservebescherming bestaat, worden hieronder verder toegelicht.

Stap 1: Samenstelling van de fictieve massa en berekening van de concrete omvang van de erfrechtelijke reserve en het beschikbaar deel

47. De erfrechtelijke reserve en het beschikbaar deel worden niet berekend op basis van het vermogen van de erflater op het ogenblik van het openvallen van de nalatenschap, dit is het ogenblik van zijn overlijden (art. 718 oud BW), maar wel op basis van het fictieve vermogen van de erflater, zoals dit zou hebben bestaan indien hij tijdens zijn leven geen schenkingen had gedaan. Dit fictieve vermogen noemt men de fictieve massa.⁸⁴

48. De reden hiervoor is als volgt: indien de erfrechtelijke reserve en het beschikbaar deel worden berekend aan de hand van het werkelijke vermogen van de erflater, zou hij niet alleen zijn vermogen, maar ook de erfrechtelijke aanspraken van zijn erfgenamen en de reservataire aanspraken van zijn reservataire erfgenamen kunnen uithollen door tijdens zijn leven geheel of gedeeltelijk zijn vermogen weg te schenken. De uitholling van de erfrechtelijke aanspraken van de erfgenamen is niet problematisch, aangezien het wettelijk erfrecht van aanvullend recht is. De uitholling van de erfrechtelijke reserve van de reservataire erfgenamen daarentegen is wél problematisch, aangezien deze van dwingend recht is (*supra* nrs. 29-37). Om de uitholling van de erfrechtelijke reserve te voorkomen en de erfrechtelijke reserve te waarborgen, worden de erfrechtelijke reserve en het beschikbaar deel berekend op basis van de fictieve massa, waarbij bij de samenstelling ervan alle schenkingen die de erflater tijdens zijn leven heeft gedaan, opnieuw worden toegevoegd.⁸⁵

49. De fictieve massa wordt samengesteld door aan de bestaande goederen van de erflater alle schenkingen toe te voegen die hij tijdens zijn leven heeft gedaan, en daarvan zijn schulden af te trekken (art. 922 oud BW). Zoals hierboven reeds vermeld, zal de concrete omvang van de erfrechtelijke reserve en het beschikbaar deel worden berekend op basis van deze fictieve massa.⁸⁶

i. De bestaande goederen van de erflater

50. Om de fictieve massa samen te stellen, worden eerst de bestaande goederen in beschouwing genomen. De bestaande goederen zijn de goederen die op het ogenblik van het overlijden van de erflater in zijn vermogen aanwezig zijn. Aangezien bij het overlijden van een gehuwd persoon eerst de vereffening en verdeling van het huwelijksvermogensstelsel plaatsvindt en pas daarna de vereffening en verdeling van de nalatenschap, maakt het aandeel van de vooroverleden echtgenoot

⁸³ DECLERCK C., PINTENS W. en VANWINCKELEN K., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Die Keure, 2015, 418, nrs. 1075-1078.

⁸⁴ BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Intersentia, 2013, 88, nrs. 224 en 225.

⁸⁵ BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Intersentia, 2013, 90, nr. 229.

⁸⁶ BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Intersentia, 2013, 88, nr. 225.

uit de vereffening en verdeling van het huwelijksvermogensstelsel ook deel uit van diens bestaande goederen. Goederen of rechten die door het overlijden van de erflater tenietgaan omdat ze gekoppeld waren aan zijn persoon of leven, behoren niet tot de bestaande goederen. Een voorbeeld van goederen of rechten die door het overlijden van de erflater tenietgaan omdat ze gekoppeld waren aan zijn persoon, is het recht van de erflater om een schenking aan zijn echtgenote te herroepen. Voorbeelden van goederen of rechten die door het overlijden van de erflater tenietgaan omdat ze gekoppeld waren aan zijn leven, zijn tijdelijke rechten, zoals het recht van vruchtgebruik, en goederen die aan de erflater toebehoorden onder een ontbindende voorwaarde van vooroverlijden of een ontbindende termijn van zijn overlijden. Dit omvat bijvoorbeeld goederen die onder een beding van conventionele terugkeer zijn verkregen, goederen die aan een recht van wettelijke terugkeer zijn onderworpen en goederen die door middel van een restlegaat zijn verkregen. Schuldvorderingen waarvan het hoogst onzeker is of ze ooit voldaan zullen worden, behoren evenmin tot de bestaande goederen. Goederen waarop de erflater op het ogenblik van zijn overlijden een vaststaand recht heeft, zelfs als dit op termijn of onder voorwaarde is, zoals een eventueel vruchtgebruik, en goederen waarvan de erflater blote eigenaar is, behoren wél tot de bestaande goederen.⁸⁷

ii. De toevoeging van alle schenkingen die de erflater tijdens zijn leven heeft gedaan

51. Daarna moeten aan de bestaande goederen alle schenkingen worden toegevoegd die de erflater tijdens zijn leven heeft gedaan. Het maakt hierbij niet uit wanneer, aan wie of in welke vorm (bijvoorbeeld een handgift, een bankgift, een notariële schenking, een vermomde schenking of een onrechtstreekse schenking)⁸⁸ de schenkingen zijn gedaan en het maakt hierbij ook niet uit wat de aard van de schenkingen is (een schenking als voorschot op erfdeel/binnen erfdeel/met vrijstelling van inbreng of een schenking buiten erfdeel/zonder vrijstelling van inbreng; *infra* nr. 59).⁸⁹

52. In beginsel moeten alle schenkingen die de erflater tijdens zijn leven heeft gedaan voor de samenstelling van de fictieve massa worden toegevoegd aan de bestaande goederen en kan geen enkele schenking hiervan worden vrijgesteld. Er zijn echter enkele wettelijke uitzonderingen, zoals artikel 918 oud BW. Dit artikel gaat over schenkingen die de erflater tijdens zijn leven heeft gedaan aan een of meer erfgerechtigden in de rechte lijn (kinderen, kleinkinderen, achterkleinkinderen, ouders, grootouders, overgrootouders, enzovoort), onder last van lijfrente, met afstand van kapitaal of met voorbehoud van vruchtgebruik én met toestemming van een of meer andere reservataire erfgenamen. Door toe te stemmen met een schenking als deze, doen zij afstand van hun erfrechtelijke aanspraken op de goederen die het voorwerp van deze schenking uitmaken: de goederen zijn ten aanzien van de reservataire erfgenamen die met de schenking hebben toegestemd definitief uit het vermogen van de schenker verdwenen en zij kunnen op deze goederen geen erfrechtelijke aanspraken meer laten gelden. Bijgevolg moeten deze goederen niet meer worden toegevoegd om de fictieve massa samen te stellen op basis waarvan de omvang van hun erfrechtelijke reserve wordt berekend. Dit geldt echter enkel voor de reservataire erfgenamen die met deze schenkingen hebben ingestemd. Indien een of meer andere reservataire erfgenamen hebben toegestemd en een of meer anderen niet, worden er twee fictieve massa's samengesteld:

⁸⁷ BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2016, 652-653, nrs. 1148 en 1149.

⁸⁸ Brussel 15 december 2009, *T.Not.* 2011, 47.

⁸⁹ BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Intersentia, 2013, 90, nr. 228; DECLERCK C., PINTENS W. en VANWINCKELEN K., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Die Keure, 2015, 420, nr. 1082.

aan de fictieve massa die zal dienen voor de berekening van de reserve van de reservataire erfgenamen die hebben toegestemd wordt deze schenking niet toegevoegd en aan de fictieve massa die zal dienen voor de berekening van de reserve van de reservataire erfgenamen die niet hebben toegestemd wordt deze schenking wel nog toegevoegd.⁹⁰

53. Voor de samenstelling van de fictieve massa moet de waarde van de geschonken goederen op het ogenblik van het overlijden volgens de staat van de goederen op het ogenblik van de schenking worden toegevoegd (art. 922, eerste lid oud BW). Met deze regeling gaat men ervan uit dat de schenking nooit heeft plaatsgevonden en dat het geschonken goed zich steeds in het vermogen van de erflater heeft bevonden. Er wordt geen rekening gehouden met een eventuele meer- of minderwaarde van het geschonken goed die toe te schrijven is aan de begiftigde. Een toevallige meer- of minderwaarde wordt daarentegen wel in aanmerking genomen, omdat deze zich ook in het vermogen van de erflater zou hebben gerealiseerd.⁹¹ Deze regeling wordt echter fel bekritiseerd in de rechtsleer, aangezien deze aanzienlijke nadelen kan hebben voor de begiftigde. Het probleem doet zich bijvoorbeeld voor wanneer de waarde van het geschonken goed tussen de dag van de schenking en de dag van het overlijden aanzienlijk is gestegen. Indien de begiftigde bijvoorbeeld het geschonken goed vlak na de schenking heeft verkocht volgens de waarde die het toen had, maar het goed sindsdien flink in waarde is gestegen, ontstaat er een probleem. De begiftigde heeft nooit van de waardevermeerdering geprofiteerd, maar toch kan de schenking worden ingekort aan de hogere waarde op de dag van het overlijden. Uiteindelijk kan de begiftigde meer verliezen dan hij door middel van de schenking heeft ontvangen. Daarom wordt in de rechtsleer gepleit voor een wijziging van deze regeling, zodat de waardering van de schenking moet gebeuren op basis van de waarde op de dag van de schenking. Op deze manier wordt er wel degelijk rekening gehouden met een waardevermeerdering (maar ook met een waardevermindering). Als argument wordt aangevoerd dat het vermogen van de erflater is verarmd op de dag van de schenking en niet op de dag van het overlijden. Het is dus logisch dat de meerwaarde toekomt aan de begiftigde, net zoals hij de eventuele waardevermindering moet dragen.⁹²

iii. De aftrek van de schulden van de erflater

54. Ten slotte moeten de schulden van de erflater worden afgetrokken van de som van de bestaande goederen van de erflater en alle schenkingen die hij tijdens zijn leven heeft gedaan. Onder schulden in de zin van artikel 922 oud BW verstaat men niet alleen de reeds bestaande schulden van de erflater, maar ook de lasten die op de nalatenschap wegen, zoals de begrafeniskosten, de kosten van de vereffening en verdeling van de nalatenschap en de vorderingen tot levensonderhoud ten laste van de nalatenschap.⁹³

⁹⁰ VANWINCKELEN K., 'De instemmingsvereiste van artikel 918 BW: quid, quando, quis?' in PINTENS W. en DU MONGH J. (eds.), *Patrimonium 2006*, Intersentia, 2006, 421.

⁹¹ BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2016, 668, nr. 1171.

⁹² Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 101. DE PAGE H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, deel VIII, vol. II, 2e ed., Bruylant, 1973, 1612 e.v., nr. 1451.

⁹³ PUELINCKX-COENE M., *Erfrecht: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng*, Kluwer, 2011, 605-606.

55. In de rechtsleer bestond lange tijd discussie over de volgorde van de verrichtingen waarmee de fictieve massa wordt samengesteld. Volgens een letterlijke lezing van artikel 922 oud BW wordt de fictieve massa gevormd door de bestaande goederen van de erflater te vermeerderen met de schenkingen die hij tijdens zijn leven heeft gedaan, en vervolgens de schulden van dit totaal af te trekken. Deze interpretatie suggereert dat de tweede stap in de kwantitatieve reservebescherming het toevoegen van alle schenkingen aan de bestaande goederen is, terwijl de derde stap de aftrek van de schulden zou zijn. Deze volgorde heeft echter ingrijpende gevolgen voor de berekening in het geval van een deficitaire nalatenschap, waarbij de passiva (schulden) groter zijn dan de activa (bezittingen). Indien de schulden zowel van de bestaande goederen als van alle schenkingen zouden worden afgetrokken, zou een deel van de schulden worden verhaald op goederen die de erflater tijdens zijn leven al heeft geschonken. Dit zou echter in strijd zijn met artikel 921 oud BW, dat bepaalt dat schuldeisers geen inkorting kunnen vorderen van schenkingen die de erflater tijdens zijn leven heeft gedaan. Om die reden werd in de praktijk de volgorde gehanteerd waarbij de schulden eerst van de bestaande goederen werden afgetrokken. Indien de schulden groter waren dan de bestaande goederen, werd de fictieve massa op nul gezet. Pas daarna werden de schenkingen toegevoegd, waardoor deze schenkingen beschermd bleven tegen aanspraken van schuldeisers. Deze werkwijze werd bevestigd in de rechtspraak van het Hof van Cassatie, dat in zijn arrest van 8 november 1963⁹⁴ oordeelde dat de schulden enkel van de bestaande goederen en niet van de geschonken goederen konden worden afgetrokken.⁹⁵

iv. De berekening van de concrete omvang van de erfrechtelijke reserve en het beschikbaar deel

56. Nadat de fictieve massa is samengesteld, vormt deze massa de basis voor de berekening van de concrete omvang van de erfrechtelijke reserve en het beschikbaar deel (*supra* nr. 28).

Stap 2: Aanrekening van giften buiten erfdeel op het beschikbaar deel

57. De tweede stap in de kwantitatieve reservebescherming is het aanrekenen van de giften buiten erfdeel op het beschikbaar deel. De aanrekening van de giften buiten erfdeel heeft tot doel na te gaan of de giften buiten erfdeel de erfrechtelijke reserve van de reservataire erfgenamen hebben geschonden. Indien de som van de giften buiten erfdeel binnen de grenzen van het beschikbaar deel blijft, is de erfrechtelijke reserve van de reservataire erfgenamen niet geschonden. Indien de som van de giften buiten erfdeel de grenzen van het beschikbaar deel overschrijdt, is de erfrechtelijke reserve van de reservataire erfgenamen geschonden. In dat laatste geval kunnen zij een vordering tot inkorting instellen (*infra* nr. 46 e.v.).⁹⁶

58. Giften kunnen op twee wijzen worden gedaan: op voorschot van erfdeel of buiten erfdeel. De schenker of testator kan de kwalificatie van de gift zelf kiezen. Een schenking onder de levenden aan een erfgenaam wordt echter wettelijk vermoed een gift op voorschot van erfdeel te zijn (art. 843

⁹⁴ Cass. 8 november 1963, *RW* 1964-1965, 816.

⁹⁵ Rb. Luik 4 oktober 1993, *JLMB* 1994, 1198; DELNOY P., *Les libéralités et les successions: Précis de droit civil*, Larcier, 2010, 250, nr. 180; DE PAGE P. en DE STEFANI I., *Liquidation et partage: Commentaire pratique, ouvrage sur feuillets mobiles*, Kluwer, 2004, nrs. 325-327 en nrs. 351-355; DE PAGE H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, deel VIII, vol. II, 2e ed., Bruylant, 1973, 1617 e.v., nr. 1452; LALIÈRE F., 'La réserve et la réduction' in A.-C. VAN GYSEL, *Précis du droit des successions et des libéralités*, Bruylant, 2008, 470 e.v.

⁹⁶ BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Intersentia, 2013, 97, nr. 251.

oud BW). De schenker kan de schenking in kwestie uitdrukkelijk vrijstellen van inbreng in de te verdelen massa. In dat geval wordt die schenking geacht een gift buiten erfdeel te zijn. Hetzelfde principe geldt voor een legaat aan een erfgenaam, maar dit wordt sneller geacht een gift buiten erfdeel te zijn. Schenkingen onder de levenden en legaten aan niet-erfgenamen of derden zijn giften buiten erfdeel.⁹⁷ Aangezien de tweede stap in de kwantitatieve reservebescherming bestaat in de aanrekening van giften buiten erfdeel op het beschikbaar deel, zijn logischerwijze enkel de giften buiten erfdeel relevant.

59. De artikelen 923-927 oud BW bepalen de volgorde van de aanrekening van de giften buiten erfdeel op het beschikbaar deel. Eerst worden de schenkingen onder de levenden op het beschikbaar deel aangerekend, te beginnen met de oudste. Daarna worden, indien dit nog mogelijk is, de legaten aangerekend op wat er van het beschikbaar deel overblijft nadat de aanrekening van de schenkingen onder de levenden buiten erfdeel op het beschikbaar deel heeft plaatsgevonden. Dit gebeurt pondspondsgewijs (proportioneel of evenredig). Desgevallend vindt er inkorting plaats.

Stap 3: Inkorting

1. Vordering tot inkorting

Principe⁹⁸

60. De derde stap in de kwantitatieve reservebescherming is de inkorting. Indien na de aanrekening van de giften buiten erfdeel op het beschikbaar deel blijkt dat de giften de grenzen van het beschikbaar deel overschrijden, kunnen de reservataire erfgenamen een vordering tot inkorting instellen. Ze kunnen dan vragen om de giften die het beschikbaar deel overschrijden in te korten, aangezien deze hun erfrechtelijke reserve aantasten.

61. De sanctie voor de overschrijding van het beschikbaar deel door giften buiten erfdeel is dus niet de nietigheid van die giften, maar de inkorting ervan. De sanctie van de inkorting van de giften buiten erfdeel die het beschikbaar deel overschrijden treedt niet van rechtswege of automatisch in. Bij schenkingen moeten de reservataire erfgenamen een vordering tot inkorting van die schenkingen instellen en het bewijs leveren van de aantasting van hun erfrechtelijke reserve door die schenkingen. Bij legaten zit het anders in elkaar. Indien de waarde van de schenkingen het beschikbaar deel overschrijdt of daarmee gelijk is, kunnen de reservataire erfgenamen de exceptie van inkorting opwerpen tegen de legataris die afgifte vraagt van het legaat en op die manier de afgifte ervan weigeren. Artikel 925 oud BW bepaalt namelijk dat de legaten dan vervallen. De vordering tot inkorting kan slechts worden ingesteld na het overlijden van de schenker of testator.

62. De vordering tot inkorting is een persoonlijke, individuele, deelbare en eigen vordering. Ten eerste is de vordering tot inkorting een persoonlijke vordering omdat deze uitsluitend kan worden ingesteld door de reservataire erfgenaam, zijn erfgenamen of zijn rechtverkrijgenden (art. 921 oud BW). Ten tweede is de vordering tot inkorting een individuele en deelbare vordering, aangezien elke reservataire erfgenaam individueel beslist of hij de vordering tot inkorting al dan niet instelt. Indien

⁹⁷ BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2016, 672-678, nrs. 1182-1186.

⁹⁸ DECLERCK C., PINTENS W. en VANWINCKELEN K., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Die Keure, 2015, 424-425, nrs. 1094 en 1096-1097.

er meerdere reservataire erfgenamen zijn van wie de individuele reserve is aangetast en slechts één van hen de vordering tot inkorting instelt, wordt de inkorting slechts toegepast voor zijn individuele reserve. De beslissing van de reservataire erfgenaam om de vordering tot inkorting in te stellen, levert uitsluitend voordeel op voor hemzelf, en niet voor de andere reservataire erfgenamen. Ten slotte is de vordering tot inkorting een eigen vordering. De reservataire erfgenaam verkrijgt zijn recht in eigen hoofde uit de wet en niet als rechtsopvolger van de erflater. Dit heeft gevolgen voor de bewijsvoering: aangezien de reservataire erfgenaam als titularis van een eigen recht optreedt, wordt hij in het bewijsrecht beschouwd als een derde in de nalatenschap van de erflater. Bijgevolg kan hij zijn reservataire aanspraken bewijzen met alle middelen van recht.

2. Volgorde van inkorting

Legaten

63. Indien het beschikbaar deel volledig is opgeslorpt door schenkingen, vervallen de legaten van rechtswege (art. 925 oud BW). Indien niet alle legaten kunnen worden uitgekeerd, worden ze pondspondsgewijs verminderd (art. 927 oud BW), tenzij er andersluidende beschikkingen van de erflater zijn (art. 927 oud BW).

Schenkingen

64. Schenkingen worden ingekort in de volgorde van jong naar oud (art. 923 oud BW). Dit is een regel van dwingend recht, waardoor hier niet van kan worden afgeweken.

3. Wijze van inkorting

65. In de regel gebeurt de inkorting *in natura*. Bij schenkingen betekent dit dat de begiftigde het geschonken goed zelf moet teruggeven aan de reservataire erfgenaam die om inkorting verzoekt. Hiervoor is een *actio* in hoofde van de reservataire erfgenaam vereist. Dit betekent enerzijds dat de reservataire erfgenaam de gehele of gedeeltelijke ontbinding van de schenking moet vorderen en anderzijds dat hij de revindicatie én de daadwerkelijke terugkeer moet eisen van al hetgeen teveel is geschonken. Bij legaten kan de reservataire erfgenaam weigeren om het legaat uit te keren door de exceptie van inkorting op te werpen tegen de legataris die afgifte vraagt van het legaat. Aangezien een legaat van rechtswege vervalt wanneer het beschikbaar deel volledig is opgeslorpt door schenkingen (art. 925 oud BW), moet de reservataire erfgenaam geen daadwerkelijke vordering tot inkorting meer instellen.⁹⁹ Inkorting *in natura* is de regel, maar er bestaan uitzonderingen¹⁰⁰, waaronder artikel 918 oud BW (*supra* nr. 53).

4. Verjaring van de vordering tot inkorting

66. De vordering tot inkorting verjaart na dertig jaar vanaf het openvallen van de nalatenschap (art. 2262 oud BW).

⁹⁹ DECLERCK C., PINTENS W. en VANWINCKELEN K., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Die Keure, 2015, 429, nrs. 1106-1109.

¹⁰⁰ Art. 866, 917, 918, 922, tweede lid, 924, 930 en 2279 oud BW.

Onderafdeling 2. Kwalitatieve reservebescherming¹⁰¹

67. Onder het oude erfrecht bestonden er twee visies omtrent de kwalitatieve reservebescherming. De eerste was de klassieke visie: de erfrechtelijke reserve was onbeschikbaar, in die zin dat de reservataire erfgenaam niet alleen zijn kwantitatief reservatair erfdeel, bestaande uit de nalatenschapsgoederen zelf, moest krijgen, maar hij moest die goederen bovendien vrij en onbezwaard ontvangen, met het volledig en vrij genots- en beschikkingsrecht over die goederen. De erflater kon het recht op die goederen niet bezwaren door er bijvoorbeeld lasten aan te verbinden die het genot of de beschikking beperkten of verhinderden.

68. De tweede visie was de moderne functionele opvatting: lasten op de erfrechtelijke reserve waren wel geldig, indien deze lasten in het voordeel van de reservataire erfgenaam waren.

69. De sanctie voor een inbreuk op de kwalitatieve reservebescherming was de nietigheid van de ongeldige lasten op de erfrechtelijke reserve.

Afdeling 6. Rechtspositie van het onderfde kind

70. Aangezien de erfrechtelijke reserve een reserve *in natura* is en de inkorting *in natura* gebeurt, heeft de reservataire erfgenaam een zakelijk recht of een zakelijke vordering op (een deel van) de nalatenschapsgoederen zelf. Hij is dus een bijzonder bevoorrechte schuldeiser ten aanzien van de nalatenschapsboedel. Hij heeft een sterke, gewaarborgde rechtspositie ten aanzien van de nalatenschapsboedel.

¹⁰¹ VAN DEN HOUTE B., 'De kwalitatieve onbeschikbaarheid van de reserve in het vernieuwde erfrecht' in CARETTE N. en BARBAIX R. (eds.), *Tendensen Vermogensrecht 2021*, Intersentia, 2022, 207.

Hoofdstuk 2. Erfrechtelijke reserve van het kind na de wet van 31 juli 2017

Afdeling 1. Definitie en *ratio legis*

71. Ook onder het huidige erfrecht kent het Burgerlijk Wetboek geen definitie van het begrip 'erfrechtelijke reserve'. De wet van 31 juli 2017 heeft nagelaten om een definitie ervan in het Burgerlijk Wetboek op te nemen. De erfrechtelijke reserve wordt echter nog steeds in rechtspraak en rechtsleer omschreven als het deel van de nalatenschap dat door de wet is voorbehouden aan bepaalde erfgenamen, die nog steeds de reservataire erfgenamen worden genoemd. Het overige deel van de nalatenschap is het beschikbaar deel, waarover de erflater vrij kan beschikken.¹⁰² Hoewel deze omschrijving van het begrip 'erfrechtelijke reserve' door het gebruik van het woord 'voorbehouden' de indruk wekt dat de erflater door het bestaan van de erfrechtelijke reserve niet vrij over zijn volledige vermogen mag beschikken en dus gedeeltelijk beschikkingsonbevoegd is, sluit het huidige erfrecht aan bij de evolutie onder het vroegere erfrecht van beschikkingsonbevoegdheid naar beschikkingsbevoegdheid van de erflater. De erflater mag wel degelijk vrij over zijn volledige vermogen beschikken, zowel bij leven als bij overlijden en zowel onder bezwarende titel als onder kosteloze titel. Enkel en alleen wanneer na het overlijden van de erflater blijkt dat de erfrechtelijke reserve van de reservataire erfgenamen is aangetast door rechtshandelingen onder kosteloze titel, zoals schenkingen onder de levenden en legaten bij testament, hebben de reservataire erfgenamen het recht om deze rechtshandelingen (en hun modaliteiten, indien van toepassing) aan te vechten, voor zover deze hun erfrechtelijke reserve aantasten.¹⁰³ Daarnaast is de erfrechtelijke reserve nog steeds niet zomaar een deel van de nalatenschap, maar een abstract breukdeel van de fictief wedersamengestelde nalatenschap. De concrete omvang van de erfrechtelijke reserve wordt niet berekend op basis van wat er bij het overlijden van de erflater van zijn vermogen is overgebleven, maar om te vermijden dat de reservebescherming van de reservataire erfgenamen wordt uitgehold door rechtshandelingen onder kosteloze titel, zoals schenkingen onder de levenden en legaten bij testament, gebeurt deze berekening op basis van de fictief wedersamengestelde nalatenschap¹⁰⁴, in artikel 4.153 BW de 'rekenboedel' genoemd. Sinds de wet van 19 januari 2022 spreekt men in dit verband niet langer over de 'fictieve massa', maar over de 'rekenboedel'.¹⁰⁵ Overeenkomstig artikel 4.153 wordt de rekenboedel samengesteld door van alle goederen die bij het overlijden van de erflater aanwezig zijn, de schulden af te trekken en daaraan de goederen toe te voegen waarover hij bij schenking heeft beschikt.

72. Het behoud van de goederen binnen de familie vormt geen bestaansreden van de erfrechtelijke reserve, evenmin als het bewerkstelligen van gelijkheid tussen de kinderen. De erflater had immers van begin af aan de mogelijkheid om die gelijkheid te doorbreken door middel van het

¹⁰² Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 6; DECLERCK C. en PINTENS W., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Die Keure, 2023, 456, nr. 1132.

¹⁰³ BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2018, 670-671, nr. 1169.

¹⁰⁴ BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2018, 665, nr. 1157 en 694-695, nrs. 1211 en 1213.

¹⁰⁵ Art. 3 Wet 19 januari 2022 houdende boek 2, titel 3, "Relatievermogensrecht" en boek 4 "Nalatenschappen, schenkingen en testamenten" van het Burgerlijk Wetboek, BS 14 maart 2022, 19.772.

beschikbaar deel van zijn nalatenschap. De morele verplichting die de erflater heeft om een deel van zijn vermogen over te dragen aan zijn kinderen daarentegen geldt nog steeds als *ratio legis* van de erfrechtelijke reserve van het kind, maar dit motief heeft aan belang ingeboet. In vergelijking met de tijd waarin Napoleon leefde en waarin het oud Burgerlijk Wetboek tot stand kwam, leven mensen vandaag langer en overlijden zij op latere leeftijd, waardoor hun kinderen doorgaans pas op gevorderde leeftijd erven en daardoor minder nood of behoefte hebben aan de erfenis van hun ouders om in hun levensonderhoud of levensstandaard te voorzien. De belangrijkste reden voor het bestaan van de erfrechtelijke reserve is de maatschappelijk breed gedragen overtuiging dat kinderen de evidente en natuurlijke erfopvolgers van hun ouders zijn. De overdracht van een deel van het vermogen van hun ouders bevestigt hun afstammingsband en identiteit en versterkt de familiale solidariteit.¹⁰⁶

73. De wetgever heeft de discussie die onder het vroegere erfrecht bestond over de erfrechtelijke reserve een globale of individuele reserve is (supra nr. 21), beslecht in het voordeel van de globale reserve. Dit werd gedaan om de volgende reden: wanneer de erflater tijdens zijn leven een schenking heeft gedaan aan zowel een reservataire erfgenaam als een derde, moet, overeenkomstig de regels inzake de aanrekening van giften, die de wet van 31 juli 2017 heeft ingevoerd, moet de schenking aan de reservataire erfgenaam eerst worden aangerekend op de reserve en pas daarna op het beschikbaar deel. Aangezien de globale reserve omvangrijker is dan de individuele reserve, zorgt het aanrekenen van de schenking op de globale reserve ervoor dat het beschikbare deel meer gevrijwaard blijft en dat de wil van de erflater beter gerespecteerd wordt. Het is echter belangrijk te benadrukken dat de notie van de globale reserve enkel van toepassing is bij de aanrekening van giften en dat het wezenlijk individuele karakter van het recht op de erfrechtelijke reserve onveranderd blijft.¹⁰⁷

Afdeling 2. Titularissen

74. De titularissen van de erfrechtelijke reserve worden nog steeds de reservataire erfgenamen genoemd. Onder het huidige erfrecht bepaalt artikel 4.145 BW dat de kinderen van de erflater nog steeds reservataire zijn. Hetzelfde geldt voor de afstammelingen van deze kinderen, zoals de kleinkinderen en achterkleinkinderen van de erflater, die door plaatsvervulling tot de nalatenschap komen.¹⁰⁸

75. Wanneer een kind van de erflater vóór hem overlijdt, gelijktijdig overlijdt, de erfenis verwerpt of onwaardig is om te erven, nemen diens afstammelingen, die in de volgende erfrechtelijke graad tegenover de erflater staan, de plaats van het kind in. Zij worden dan in zijn plaats tot de nalatenschap geroepen, uiteraard enkel indien zij erfgerechtigd zijn. Dit is het principe van plaatsvervulling, dat is vastgelegd in de artikelen 4.13, 4.14 en 4.15 BW. Art. 4.15, tweede lid BW bepaalt dat in alle gevallen van plaatsvervulling de verdeling bij staken geschiedt. Indien eenzelfde staak meerdere takken heeft voortgebracht, gebeurt de onderverdeling in elke tak eveneens bij

¹⁰⁶ Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 73.

¹⁰⁷ Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 106.

¹⁰⁸ Art. 4.145 BW.

staken en verdelen de leden van dezelfde tak onder elkaar per hoofd. Concreet betekent dit het volgende. Stel, de erflater heeft één vooroverleden kind en één kind dat nog in leven is. Beide kinderen hebben elk twee kinderen. Bij afwezigheid van een langstlevende echtgenote en een testament, zal de nalatenschap volgens de wet worden verdeeld als volgt: elk kind van de erflater erft in principe de helft van de nalatenschap (art. 4.16 BW). Aangezien één kind reeds is overleden, treden zijn twee kinderen in zijn plaats. Zij erven samen de helft van de nalatenschap. Elk van hen erft dus één vierde. In de rechte neerdalende lijn, de lijn tussen de erflater en zijn afstammelingen (art. 4.11, § 1 BW), is plaatsvervulling mogelijk tot in het oneindige (art. 4.14, eerste lid BW). Concreet betekent dit het volgende. Stel, de erflater heeft één vooroverleden kind, één vooroverleden kleinkind en één achterkleinkind. Normaal gezien zou het kleinkind de plaats van het vooroverleden kind innemen, maar aangezien het kleinkind eveneens reeds is overleden, neemt het achterkleinkind uiteindelijk de plaats in van het kind. Het achterkleinkind erft dus op basis van plaatsvervulling.¹⁰⁹

76. Om als afstammeling van de erflater te worden beschouwd, is nog steeds een juridisch vastgestelde afstammingsband vereist, die niet noodzakelijk samenvalt met de biologische realiteit. Daarom heeft de wet van 19 januari 2022 de term 'bloedverwanten' vervangen door de term 'verwanten'. De term 'verwanten' behoudt de betekenis van de term 'bloedverwanten', in die zin dat verwanten een juridisch vastgestelde afstammingsband hebben en dus dat aanverwanten niet tot de verwanten behoren. Door de vereiste van een juridisch vastgestelde afstammingsband tussen erflater en afstammeling, genieten pluskinderen nog altijd geen erfrechtelijke bescherming ten aanzien van hun plusouders. De regels voor geadopteerde kinderen, zowel ten volle als gewoon geadopteerde kinderen, blijven houden (supra nr. 24), maar artikel 353-15 oud BW, dat gaat over het erfrecht van gewoon geadopteerde kinderen, is door de wet van 19 januari 2022 opgeheven en in het Burgerlijk Wetboek ingevoerd als artikel 4.12 BW. Daarnaast moeten de afstammelingen daadwerkelijk tot de nalatenschap komen om reservataire bescherming te kunnen genieten: zij moeten erfgerechtigd zijn en de nalatenschap aanvaarden.¹¹⁰

Afdeling 3. Aard

Onderafdeling 1. *Pars bonorum* en reserve in waarde

77. Onder het vroegere erfrecht werd de erfrechtelijke reserve beschouwd als een *pars hereditatis* en een reserve *in natura* (supra nr. 26). De reserve *in natura* veroorzaakte echter veel moeilijkheden en rechtsonzekerheid, in het bijzonder voor de begiftigden, aangezien de reservataire erfgenamen de materiële terugkeer van de geschonken goederen zelf konden vorderen wanneer hun erfrechtelijke reserve door die schenkingen was aangetast. Om deze moeilijkheden en rechtsonzekerheid weg te nemen, heeft de wetgever bij wet van 31 juli 2017 de reserve *in natura* vervangen door de reserve in waarde. De erfrechtelijke reserve wordt nu beschouwd als een *pars bonorum*: een vordering in waarde/geld die is verbonden aan de hoedanigheid van reservataire erfgenaam.¹¹¹ De reserve in waarde heeft tot gevolg dat reservataire erfgenamen voortaan enkel de

¹⁰⁹ Art. 4.13-4.15 BW.

¹¹⁰ Art. 356-1 oud BW en art. 4.12 BW; Wetsvoorstel houdende boek 2, titel 3, "Relatievermogensrecht" en boek 4 "Nalatenschappen, schenkingen en testamenten" van het Burgerlijk Wetboek, KAMER, 2019-2020, 20 mei 2020, nr. 55-1270/001, 15; DEKKERS R., CASMAN H., VERBEKE A.-L. en ALOFS E., *Erfrecht en giften*, Intersentia, 2025, 20, nr. 19, 30-32, nrs. 28-30.

¹¹¹ DILLEMANS R., *De erfrechtelijke reserve*, Faculteit Rechtsgeleerdheid KU Leuven, 1960, 33, nr. 20.

waarde van de schenkingen die hun reserve aantasten kunnen opeisen en niet de geschonken goederen zelf.¹¹²

Onderafdeling 2. Dwingend recht

78. Het wetsvoorstel van de wet van 31 juli 2017 en de memorie van toelichting geven geen standpunt over de aard van de erfrechtelijke reserve (of deze van openbare orde of van dwingend recht is) (voor de discussie hierover, die vooral onder het oude erfrecht hevig woedde: *supra* nrs. 29-37). Tegenwoordig wordt echter in de rechtsleer algemeen aangenomen dat de erfrechtelijke reserve van dwingend recht is.¹¹³ De erfrechtelijke reserve is in het leven geroepen om de reservataire erfgenamen te beschermen tegen overdreven beschikkingen van de erflater. De aard van de erfrechtelijke reserve moet dan ook bekeken worden vanuit het perspectief van deze erfgenamen. Zij beschermt hun private belangen, eerder dan het algemeen belang. Om die reden kan worden gesteld dat de erfrechtelijke reserve van dwingend recht is. Dit wordt verder ondersteund door het feit dat de erfrechtelijke reserve de reservataire erfgenamen het recht verleent om, wanneer hun reserve is aangetast door overdreven beschikkingen van de erflater, deze beschikkingen aan te vechten. De reservataire erfgenamen kunnen, in beginsel na het overlijden van de erflater, zelf beslissen of zij deze beschikkingen al dan niet aanvechten en hun erfrechtelijke reserve al dan niet opeisen.¹¹⁴

Afdeling 4. Omvang

79. Zoals eerder vermeld (*supra* nr. 72), bestaat de nalatenschap uit twee delen: de erfrechtelijke reserve en het beschikbaar deel. Onder het vroegere erfrecht hing de omvang van deze twee delen af van het aantal afstammelingen dat tot de nalatenschap kwam. Kwam er meer dan één afstammeling tot de nalatenschap, dan was het beschikbaar deel steeds kleiner dan de erfrechtelijke reserve (*supra* nr. 38). De wet van 31 juli 2017 heeft het beschikbaar deel uitgebreid naar de helft van de rekenboedel, ongeacht het aantal afstammelingen dat tot de nalatenschap komt.¹¹⁵ Dit is nu terug te vinden in artikel 4.145 BW. De wetgever heeft de omvang van het beschikbaar deel uitgebreid naar de helft van de fictieve massa om beter in te spelen op de diverse en veranderende gezins- en vermogenssituaties die sinds de invoering van de erfrechtelijke reserve, afgeleid van de Code Napoleon, zijn ontstaan. De traditionele benadering, die uitging van een uniform gezin met een stabiel vermogen, is niet meer passend door de veelvoudige transitie's in het leven van burgers. Tegenwoordig willen mensen meer vrijheid in de manier waarop ze hun vermogen aan kinderen of andere erfgenamen willen doorgeven, rekening houdend met persoonlijke omstandigheden zoals relaties, noden, en zorgbehoeften. Door het beschikbaar deel te verruimen naar de helft van de nalatenschap, krijgt men meer ruimte voor persoonlijke keuzes in de vermogensovergang, zonder de bescherming van de erfgenamen te verwaarlozen.¹¹⁶

¹¹² Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 3; BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2018, 668, nr. 1165.

¹¹³ DECLERCK C. en PINTENS W., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Die Keure, 2023, 457, nr. 1136.

¹¹⁴ BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2018, 675, nr. 1178.

¹¹⁵ Art. 46 Wet 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 1 september 2017, 81.578.

¹¹⁶ Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 73-74.

80. De reserve van de afstammelingen is in beginsel een reserve in volle eigendom. Wanneer zij samen met een langstlevende echtgenoot tot de nalatenschap komen, geldt er echter een bijzondere regeling. De langstlevende echtgenoot is een wettelijke erfgenaam en heeft in die hoedanigheid ab intestaat recht op het vruchtgebruik van de gehele nalatenschap (art. 4.17, § 1 BW). Daarnaast is de langstlevende echtgenoot ook een reservataire erfgenaam en in die hoedanigheid heeft hij recht op een erfrechtelijke reserve. Hij kan kiezen tussen het vruchtgebruik van de helft van de rekenboedel (de abstracte reserve; art. 4.147, § 1 BW) en het vruchtgebruik op het 'onroerend goed dat bij het openvallen van de nalatenschap het gezin tot voornaamste woning diende en van het daarin aanwezige huisraad' (de concrete reserve; art. 4.147, § 2, eerste lid BW).

81. Indien de langstlevende echtgenoot bij schenking of bij testament de volle eigendom van het beschikbaar deel heeft verkregen, heeft deze gift niet tot gevolg dat hij het recht van vruchtgebruik op het overige deel van de nalatenschap verliest (tenzij de schenker of de testator anders heeft bepaald) (art. 4.239, eerste lid BW). Bijgevolg verkrijgt de langstlevende echtgenoot de volle eigendom van het beschikbaar deel én het vruchtgebruik van de globale reserve van de afstammelingen. Dit laatste heeft tot gevolg dat de erfrechtelijke reserve van de afstammelingen wordt herleid tot een reserve in blote eigendom. Deze regel uit het vroegere erfrecht is behouden gebleven (*supra* nr. 41).¹¹⁷

82. Indien de langstlevende echtgenoot bij schenking of bij testament het vruchtgebruik op de gehele nalatenschap heeft verkregen, dan strekte onder het vroegere erfrecht dit vruchtgebruik zich niet alleen uit tot de globale reserve van de afstammelingen, maar ook tot de goederen die de erflater tijdens zijn leven als voorschot op erfdeel aan zijn afstammelingen had geschonken en die door hen in de nalatenschap moesten worden ingebracht, waardoor de afstammelingen werden gedegradeerd tot blote eigenaars van goederen waarvan zij reeds de volle eigenaar waren (*supra* nr. 42). Dit is onder het huidige erfrecht niet meer het geval. Het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot strekt zich nog wel uit tot de globale reserve van de afstammelingen (art. 4.146, § 1 BW), maar niet meer tot de goederen die de erflater tijdens zijn leven als voorschot op erfdeel aan zijn afstammelingen heeft geschonken en die door hen in de nalatenschap moeten worden ingebracht, aangezien de inbreng ten behoeve van de langstlevende echtgenoot in de regel is afgeschaft. Art. 4.83, § 2, eerste lid BW bepaalt dat de langstlevende echtgenoot niet de inbreng kan eisen van giften die aan andere erfgenamen (zoals de afstammelingen) zijn gedaan. Bijgevolg blijven die schenkingen aan afstammelingen gevrijwaard.¹¹⁸

83. De wet van 31 juli 2017 heeft de regel van de proportionele aanrekening vervangen door de regel van de prioritaire aanrekening op het beschikbaar deel.¹¹⁹ Bedoeling hiervan is dat de afstammelingen hun erfrechtelijke reserve zoveel mogelijk in volle eigendom krijgen, nu de omvang

¹¹⁷ BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2018, 688, nr. 1199.

¹¹⁸ BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2018, 689, nr. 1200.

¹¹⁹ Art. 47 Wet 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, BS 1 september 2017, 81.578.

van hun reserve ingeperkt is indien er meer dan één afstammeling tot de nalatenschap komt.¹²⁰ Er zijn drie hypothesen: 1) de langstlevende echtgenoot verkrijgt een vruchtgebruik op een breukdeel van de nalatenschap (dat groter is dan zijn abstracte reserve) (art. 4.146, § 2, eerste lid, 1° BW), 2) de langstlevende echtgenoot verkrijgt een vruchtgebruik op de helft van de fictieve massa (met andere woorden, hij wordt herleid tot zijn abstracte reserve) (art. 4.146, § 2, eerste lid, 2° BW) en 3) de langstlevende echtgenoot verkrijgt een vruchtgebruik op bepaalde goederen van de nalatenschap, die door de verdeling aan de afstammelingen zijn toegewezen (art. 4.75, § 2 BW).

84. In de eerste hypothese wordt het vruchtgebruik eerst aangerekend op het saldo van het beschikbaar deel nadat hierop de giften buiten erfdeel zijn aangerekend. Volstaat dit saldo niet, dan wordt het vruchtgebruik proportioneel aangerekend op de individuele reserve van de afstammelingen.

85. In de tweede hypothese wordt het vruchtgebruik eerst aangerekend op het saldo van het beschikbaar deel nadat hierop de giften buiten erfdeel zijn aangerekend. Volstaat dit saldo niet, dan kan de langstlevende echtgenoot de inkorting vorderen van die giften in de volgorde bepaald in artikel 923 BW (eerst de legaten, daarna de schenkingen, te beginnen met de meest recente). De erfrechtelijke reserve van de afstammelingen blijft gevrijwaard van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot. Indien de langstlevende echtgenoot de inkorting niet kan verkrijgen, kan zijn vruchtgebruik niet ten laste van de erfrechtelijke reserve van de afstammelingen worden gelegd (art. 4.146, § 2, tweede lid BW).

86. In de derde hypothese kunnen de afstammelingen compensatie vorderen in de mate waarin het vruchtgebruik hun erfrechtelijke reserve bezwaart. Deze compensatie moet worden gedragen door de begunstigden van de legaten die toerekenbaar zijn op het beschikbaar deel en door de afstammelingen zelf, in de mate waarin zij naast hun erfrechtelijke reserve een deel of het geheel van het beschikbaar deel ontvangen. Zij dragen deze compensatie proportioneel. De erfrechtelijke reserve van de afstammelingen wordt echter niet meegerekend.¹²¹

Afdeling 5. Reservebescherming

Onderafdeling 1. Kwantitatieve reservebescherming

87. De kwantitatieve reservebescherming onder het huidige erfrecht vertoont aanzienlijke overeenkomsten met de regeling onder het vroegere erfrecht. Om niet teveel in herhaling te vallen, is besloten om in deze onderafdeling de verschillen met de kwantitatieve reservebescherming onder het vroegere erfrecht te bespreken.

¹²⁰ Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 75.

¹²¹ CAZIMIR, 'De samenloop van het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot met de reserve van de afstammelingen', *Jubel*, 17 september 2019, <https://www.jubel.be/%e2%80%8bde-samenloop-van-het-erfrechtelijk-vruchtgebruik-van-de-langstlevende-echtgenoot-met-de-reserve-van-de-afstammelingen/>.

88. De wet van 19 januari 2022 heeft de term 'fictieve massa' vervangen door de term 'rekenboedel'¹²², waarbij de betekenis van deze term ongewijzigd blijft.¹²³ De samenstelling van de rekenboedel is te vinden in artikel 4.153 BW.

89. In de memorie van toelichting bij de wet van 31 juli 2017 wordt de volgorde van de verrichtingen voor de samenstelling van de rekenboedel duidelijk omschreven. De memorie volgt de reeds gevestigde praktijk in rechtspraak en rechtsleer: eerst worden de schulden afgetrokken van de bestaande goederen. In geval van een deficitaire nalatenschap wordt het saldo op nul gezet. Daarna worden de schenkingen toegevoegd. Deze volgorde is nu expliciet vastgelegd in artikel 4.153 BW.¹²⁴

90. De wet van 31 juli 2017 heeft artikel 918 van het oude BW vervangen en breidt de mogelijkheid uit voor een erfgenaam om afstand te doen van de vordering tot inkorting van een specifieke schenking. Artikel 4.152, § 1, eerste lid BW stelt dat een reservataire erfgenaam afstand kan doen van de vordering tot inkorting door middel van een eenzijdige verklaring, die kan worden opgenomen in de schenkingsakte of die later kan worden gedaan. Zelfs als afstand wordt gedaan, wordt de schenking alsnog in de rekenboedel opgenomen, zodat andere giften geen grotere inkorting zouden ondergaan dan bij afwezigheid van dergelijke afstand (art. 4.152, § 2 BW).¹²⁵

91. De wet van 31 juli 2017 is tegemoetgekomen aan de kritiek in de rechtsleer over de waardebepaling van schenkingen die moeten worden toegevoegd en die aan die waarde kunnen worden ingekort. De geschonken goederen worden nu gewaardeerd volgens hun geïndexeerde waarde op de dag van de schenking (art. 4.153 en 4.90, § 2 BW).¹²⁶ Dit is immers het moment waarop het vermogen van de erflater werd verarmd. Bovendien komt de meerwaarde hierdoor toe aan de begiftigde, maar die zal evengoed een eventuele minderwaarde moeten dragen. Aangezien de begiftigde de waarde van het geschonken goed op de dag van de schenking kent en ook de indexering, wordt hiermee de voorzienbaarheid en rechtszekerheid vergroot.¹²⁷ Er geldt echter een uitzondering wanneer de begiftigde het recht om te beschikken over de volle eigendom van het geschonken goed niet vanaf de dag van de schenking had (art. 4.90, § 3, eerste lid BW), denk bijvoorbeeld aan een schenking met voorbehoud van vruchtgebruik. Indien de begiftigde het recht om te beschikken over de volle eigendom verkrijgt op het ogenblik van het overlijden, gebeurt de waardering volgens de waarde van het geschonken goed op de dag van het overlijden van de schenker (art. 4.90, § 3, tweede lid BW). Verkrijgt hij dit recht op een datum na het overlijden van de beschikker, dan gebeurt de waardering volgens de waarde van het geschonken goed op de dag van het overlijden, verminderd met de waarde van de lasten die de uitoefening van het

¹²² Art. 3 Wet 19 januari 2022 houdende boek 2, titel 3, "Relatievermogensrecht" en boek 4 "Nalatenschappen, schenkingen en testamenten" van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 14 maart 2022, 19.772.

¹²³ Wetsvoorstel houdende boek 2, titel 3, "Relatievermogensrecht" en boek 4 "Nalatenschappen, schenkingen en testamenten" van het Burgerlijk Wetboek, KAMER, 2019-2020, 20 mei 2020, nr. 55-1270/001, 132-133.

¹²⁴ Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 99-100.

¹²⁵ Art. 52 Wet 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 1 september 2017, 81.578.

¹²⁶ Art. 55 Wet 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 1 september 2017, 81.578.

¹²⁷ Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001, 102-103.

beschikkingsrecht over de volle eigendom verhinderen (art. 4.90, § 3, derde lid). Verkrijgt hij dit recht op een datum na de schenking, maar voor het overlijden van de beschikker, gebeurt de waardering volgens de geïndexeerde waarde op deze datum (art. 4.90, § 3, laatste lid BW).

92. De wet van 31 juli 2017 heeft een wetsartikel ingevoerd over de aanrekening van giften.¹²⁸ In tegenstelling tot voor deze wet, moeten de giften buiten erfdeel niet meteen worden aangerekend op het beschikbaar deel, maar moeten eerst de giften als voorschot op erfdeel worden aangerekend op de globale reserve. Indien deze giften de globale reserve overschrijden, moet het saldo worden aangerekend op het beschikbaar deel. Overschrijden deze giften ook het beschikbaar deel, dan moeten deze (en de giften buiten erfdeel) worden ingekort. Blijft er nog iets of alles over van het beschikbaar deel, dan moeten de giften buiten erfdeel hierop worden aangerekend en desgevallend kunnen zij worden ingekort. Dit staat allemaal in artikel 4.154, tweede en derde lid BW.

93. De wet van 31 juli 2017 heeft de reserve in natura gewijzigd in een reserve in waarde (*supra* nr. 78). Dit heeft tot gevolg dat de inkorting nu ook in waarde gebeurt. Op deze regel bestaan er echter drie uitzonderingen, waarin de inkorting toch in natura gebeurt: 1) op verzoek van de begiftigde zelf, 2) indien de langstlevende echtgenoot zijn concrete reserve opeist en 3) als de legataris geen erfgenaam is. Dit is allemaal terug te vinden in artikel 4.150 BW.

94. De inkorting in waarde heeft ook een gevolg voor de wijze van inkorting. In principe moet de begiftigde een inkortingsvergoeding betalen aan de reservataire erfgenamen. Is de debiteur een derde, dan heeft hij een schuld die hij in principe enkel in geld kan voldoen. Is de schuldenaar erfgenaam en in de massa gerechtigd, dan gebeurt de betaling door mindere ontvangst of door toerekening op zijn aandeel en indien het echt niet anders kan, zal hij de schuld in geld voldoen, uiterlijk op het ogenblik van de verdeling, behalve in geval van een andersluidend akkoord tussen de mede-erfgenamen (art. 4.156, § 1 BW).¹²⁹

95. Giften aan een erfgenaam verjaren dertig jaar na het openvallen van de nalatenschap (art. 4.157, § 1 BW). Giften aan een begiftigde die geen erfgenaam is, verjaren twee jaar na de afsluiting van de vereffening-verdeling van de nalatenschap, voor zover uit de vereffening een aantasting van de reserve blijkt, of dertig jaar na het openvallen van de nalatenschap (art. 4.157, § 2 BW).

Onderafdeling 2. Kwalitatieve reservebescherming

96. Onder het huidige erfrecht volgt men de moderne functionele opvatting hierover (*supra* nr. 69).

Afdeling 6. Rechtspositie van het onderfde kind

97. Aangezien de erfrechtelijke reserve een reserve in waarde is en de inkorting in waarde gebeurt, heeft de reservataire erfgenaam een persoonlijk recht of een persoonlijke vordering op de waarde van de nalatenschapsgoederen. Hij heeft dus louter een vordering in geld. Hij is dus een

¹²⁸ Art. 53 Wet 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, BS 1 september 2017, 81.578.

¹²⁹ VERBEKE A.-L., 'Nieuw Belgisch Erfrecht' in RW 2017-2018/28, (1082) 1090.

gewone schuldeiser ten aanzien van de nalatenschapsboedel. Hij heeft een zwakke, onbeschermd en onzekere rechtspositie ten aanzien van de nalatenschapsboedel. In principe ligt het risico van insolventie van de debiteur op de erfgenamen, maar artikel 4:156, § 2 BW voorziet in een uitzondering. Als de debiteur is uitgewonnen en hij het geschonken goed onder kosteloze titel heeft vervreemd, met andere woorden als hij het aan een derde-verkrijger heeft geschonken, kan deze opvolgende begiftigde voor de betaling van de inkortingsvordering worden aangesproken. Hetzelfde geldt indien deze derde op zijn beurt verder doorschenkt, behalve indien men hierover een punctuele erfovereenkomst heeft opgesteld en de reservataire erfgenamen met de doorschenking hebben ingestemd.¹³⁰

¹³⁰ VERBEKE A.-L., 'Nieuw Belgisch Erfrecht' in *RW* 2017-2018/28, (1082) 1090.

Hoofdstuk 3. Vergelijkende tabel

	Voor wet 31 juli 2017	Na wet 31 juli 2017
Aard	Globale of individuele reserve?	Globale reserve
Aard	Pars hereditatis en reserve in natura	Pars bonorum en reserve in waarde
Aard	Openbare orde of dwingend recht?	Dwingend recht
Omvang globale reserve (bij afwezigheid van langstlevende echtgenoot)	Afhankelijk van aantal afstammelingen die tot nalatenschap komen: 1 afstammeling: $\frac{1}{2}$ van FM in VE 2 afstammelingen: $\frac{2}{3}$ van FM in VE 3 of meer afstammelingen: $\frac{3}{4}$ van FM in VE	$\frac{1}{2}$ van rekenboedel in VE, ongeacht aantal afstammelingen die tot nalatenschap komen
Omvang beschikbaar deel (bij afwezigheid van langstlevende echtgenoot)	Afhankelijk van aantal afstammelingen die tot nalatenschap komen: 1 afstammeling: $\frac{1}{2}$ van FM in VE 2 afstammelingen: $\frac{1}{3}$ van FM in VE 3 of meer afstammelingen: $\frac{1}{4}$ van FM in VE	$\frac{1}{2}$ van rekenboedel in VE
Samenloop met langstlevende echtgenoot	Art. 1094, eerste lid oud BW: LLE verkrijgt BD in VE → VG op reserve van afstammelingen LLE verkrijgt VG op gehele nalatenschap → VG op reserve van afstammelingen (incl. aanbreng onderworpen aan schenkingen afstammelingen)	Art. 4.239, eerste lid BW: LLE verkrijgt BD in VE → VG op reserve van afstammelingen LLE verkrijgt VG op gehele nalatenschap → VG op reserve van afstammelingen (art. 4.146, § 1 BW) (excl. aanbreng onderworpen aan schenkingen aan afstammelingen)

	Regel van proportionele aanrekening van VG van LLE op BD en GR (art. 915bis, § 4 oud BW)	afstammelingen; art. 4.83, § 2, eerste lid BW) Regel van prioritaire aanrekening op VG van LLE op BD (art. 4.146, § 2 en 4.75, § 2 BW)
Kwantitatieve reservebescherming: samenstelling FM/RB	Discussie over volgorde van verrichtingen om FM samen te stellen: eerst schenkingen of eerst schulden?	Eerst schulden, dan schenkingen Deficitaire nalatenschap: massa op 0 brengen
Waardebepaling schenkingen	Waarde op dag van overlijden volgens staat op dag van schenking (art. 922, eerste lid oud BW)	Geïndexeerde waarde op dag van overlijden (art. 4.90, § 2) (uitzondering: begiftigde had VE niet vanaf dag van schenking)
Aanrekening van giften	Aanrekening van giften buiten erfdeel op BD	Eerst aanrekening van giften als voorschot op erfdeel op GR en desgevallend op BD, daarna aanrekening van giften buiten erfdeel op BD
Kwalificatie van giften	Aan erfgenaam: wettelijk vermoeden van als voorschot op erfdeel, tenzij uitdrukkelijk vrijgesteld van inbreng Aan niet-erfgenaam: buiten erfdeel	Aan erfgenaam: wettelijk vermoeden van als voorschot op erfdeel, tenzij uitdrukkelijk vrijgesteld van inbreng Aan niet-erfgenaam: buiten erfdeel
Volgorde van aanrekening	Eerst legaten, daarna schenkingen (van oud naar jong)	Eerst legaten, daarna schenkingen (van oud naar jong)
Volgorde van inkorting	Legaten, vervallen of pondspondsgewijs inkorten Schenkingen: jong naar oud	Legaten, vervallen of pondspondsgewijs inkorten Schenkingen: jong naar oud
Wijze van inkorting	In de regel in natura Schenkingen: materiële teruggave	In de regel in waarde Niet-erfgenaam: betaling Erfgenaam: mindere ontvangst

	Legaten: afgifte weigeren door exceptie van inkorting op te werpen	Reservataire erfgenaam: bij voorrang door toerekening op zijn reserve
Verjaringstermijn vordering tot inkorting	van 30 jaar vanaf opvallen van nalatenschap (art. 2262 oud BW)	Giften aan erfgenaam: 30 jaar na opvallen van nalatenschap (art. 4.157, § 1 BW) Giften aan niet-erfgenaam: 2 jaar na afsluiting vereffening-verdeling van nalatenschap, voor zover uit vereffening aantasting van reserve blijkt OF 30 jaar na opvallen nalatenschap (art. 4.157, § 2 BW)
Kwalitatieve reservebescherming	Traditionele visie en moderne functionele opvatting	Moderne functionele opvatting
Rechtspositie van onderfd kind	Zakelijk recht, bijzonder bevoorrechte schuldeiser, sterke gewaarborgde positie	Persoonlijk recht, gewone schuldeiser, zwakke onbeschermde positie

Conclusie

98. Zoals de vergelijkende tabel aantoont, heeft de wet van 31 juli 2017 de erfrechtelijke reserve van het kind op ingrijpende wijze hervormd. Wanneer meer dan twee kinderen tot de nalatenschap komen, is hun globale reserve voortaan minder omvangrijk dan onder het vroegere erfrecht, terwijl het beschikbaar deel daarentegen groter is geworden. Deze inperking van de globale reserve van de kinderen, gecombineerd met de uitbreiding van het beschikbaar deel, zorgt samen met de invoering van de reserve in waarde voor meer autonomie voor de erflater. Dit resulteert in een nieuw evenwicht tussen de beschikkingsvrijheid van de erflater en de familiale solidariteit, die aan de basis ligt van het erfrecht.

99. Door de omzetting van de erfrechtelijke reserve in een reserve in waarde is de gift zelf niet langer aanvechtbaar: enkel de waarde ervan is nog opeisbaar door de reservataire erfgenamen. Dit maakt het mogelijk voor de erflater om onroerende goederen naar eigen goeddunken te schenken zonder dat de begiftigde het risico loopt deze goederen nadien materieel te moeten teruggeven. De reservataire erfgenamen kunnen de geschonken goederen zelf niet meer opeisen. Op die manier creëren de reserve en inkorting in waarde meer autonomie voor de erflater én meer rechtszekerheid voor de begiftigden.

100. Bovendien laat de hervorming toe dat in complexe, maar tegenwoordig veelvoorkomende gezinssituaties van samengestelde gezinnen, zoals wanneer de erflater gehuwd is en elk van de echtgenoten twee kinderen uit een vorige relatie heeft – op een evenwichtige manier tot vermogensverdeling kan worden overgegaan. In dergelijke situaties, waarin de pluskinderen kunnen aanvoelen als eigen kinderen maar geen reservataire erfgenamen zijn bij gebrek aan een juridische afstammingsband, maakt de wet van 31 juli 2017 het mogelijk om alle kinderen op gelijke wijze te laten erven. De erflater kan bijvoorbeeld zijn beschikbaar deel aan zijn pluskinderen legateren, terwijl zijn eigen kinderen hun reserve krijgen. Elk kind krijgt op die manier één vierde van de nalatenschap.

101. Ook de nieuwe regels over de samenloop tussen de reserve van de afstammelingen en het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot zijn voordelig voor de afstammelingen. De wet van 31 juli 2017 tracht hun erfrechtelijke reserve zoveel mogelijk te vrijwaren van bezwaring door het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot, wat onder het vroegere erfrecht minder het geval was.

102. Toch is het niet louter positief voor de afstammelingen. Door de inkorting in waarde beschikken zij niet langer over een zakelijk recht op de nalatenschapsgoederen, maar slechts over een persoonlijk recht: een schuldvordering in geld. Als gevolg daarvan zijn zij niet langer bijzonder bevoorrechte schuldeisers, maar worden zij gelijkgesteld met gewone, chirographaire schuldeisers. Wanneer de begiftigde onvermogen is, kan dit in de praktijk leiden tot een ernstige ondermijning van hun bescherming. Artikel 4.156, §2 BW biedt weliswaar een oplossing wanneer de begiftigde de geschonken goederen ten kosteloze titel heeft vervreemd, maar dit vangnet is beperkt in toepassing. Indien de goederen bijvoorbeeld zijn verkocht en de opbrengst verdwenen is, blijven de kinderen als reservataire erfgenamen mogelijk met lege handen achter.

Bibliografie

Wetgeving

Interne normen

Oud BW.

BW.

Wet 19 januari 2022 houdende boek 2, titel 3, "Relatievermogensrecht" en boek 4 "Nalatenschappen, schenkingen en testamenten" van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 14 maart 2022, 19.772.

Wet 22 juli 2018 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek en diverse andere bepalingen wat het huwelijksvermogensrecht betreft en tot wijziging van de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 27 juli 2018, 59.435.

Wet 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 1 september 2017, 81.578.

Wet 14 mei 1981 tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, *BS* 27 mei 1981, 6.908.

Wet 31 mei 1961 betreffende het gebruik der talen in wetgevingszaken, het opmaken, bekendmaken en inwerkingtreden van wetten en verordeningen, *BS* 21 juni 1961, 5.171.

Vorbereidende werken

Wetsvoorstel houdende boek 2, titel 3, "Relatievermogensrecht" en boek 4 "Nalatenschappen, schenkingen en testamenten" van het Burgerlijk Wetboek, KAMER, 2019-2020, 20 mei 2020, nr. 55-1270/001.

Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat het huwelijksvermogensrecht betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2017-2018, 13 december 2017, nr. 54-2848/001.

Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, KAMER, 2016-2017, 25 januari 2017, nr. 54-2282/001.

Rechtspraak

Cass. 8 maart 1934, *Pas.* 1934, I, 211.

Cass. 9 december 1948, *Pas.* 1948, I, 699.

Cass. 8 november 1963, *RW* 1964-1965, 816.

Cass. 15 maart 1968, *Pas.* 1968, I, 885.

Cass. 10 maart 1994, *TRV* 1995, 176, noot LAGA H.

Cass. 15 mei 2006, *TBBR* 2007, 23, noot MOSSELMANS S.

Cass. 29 november 2007, *RW* 2010-2011, 1176.

Cass. 31 oktober 2008, C.06.0445.N.

Brussel 15 december 2009, *T.Not.* 2011, 47.

Cass. 29 april 2010, *Rev.trim.dr.fam.* 2011, 527, noot TAIMONT F.

Rechtsleer

Boeken en verzamelwerken

ALLEMEERSCH B., *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Intersentia, 2007.

BAEL J., *Het verbod van bedingen betreffende toekomstige nalatenschappen*, Kluwer, 2006.

BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2016.

BARBAIX R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2018.

BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Beginnelsen erfrecht*, Die Keure, 2013.

BARBAIX R. en VERBEKE A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Intersentia, 2013.

CASMAN H. en DEKKERS R., *Handboek Burgerlijk Recht: Deel IV: Huwelijksstelsels, Erfrecht en Giften*, Intersentia, 2010.

CORNELIS L., *Algemene theorie van de verbintenis*, Intersentia, 2000.

DECLERCK C., PINTENS W. en VANWINCKELEN K., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Die Keure, 2015.

DECLERCK C. en PINTENS W., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Die Keure, 2023.

DEKKERS R., *Précis de droit civil belge*, deel III, Bruylant, 1955.

DEKKERS R. en CASMAN H., *Handboek Burgerlijk Recht: Deel I: Personenrecht en Familierecht*, Intersentia, 2009.

DEKKERS R. en CASMAN H., *Handboek voor burgerlijk recht: Deel IV: Huwelijksstelsels, erfrecht en giften*, Intersentia, 2010.

DEKKERS R., CASMAN H., VERBEKE A.-L. en ALOFS E., *Erfrecht en giften*, Intersentia, 2025.

DELNOY P., *Les libéralités et les successions: Précis de droit civil*, Larcier, 2010.

DELNOY P. en DE PAGE P. (eds.), *Libéralités, successions légales, partages et droits de succession*, Luik, Formation permanente CUP, 1999.

DE PAGE H., *Traité élémentaire de droit civil belge: Deel VIII/2: Les testaments*, Bruylant, 1947.

DE PAGE H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, deel VIII, vol. II, 2e ed., Bruylant, 1973.

DE PAGE P. en DE STEFANI I., *Liquidation et partage: Commentaire pratique, ouvrage sur feuillets mobiles*, Kluwer, 2004.

DE VROEDE P. en GORUS J., *Inleiding tot het recht*, Kluwer, 2007.

DILLEMANS R., *De erfrechtelijke reserve*, Faculteit Rechtsgeleerdheid KU Leuven, 1960.

DILLEMANS R., *Testamenten*, Kluwer, 2012.

KESTEMONT L., SCHOUKENS P., HENDRICKX K. en TERRY E., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, 2020, 30.

MASSAGER N., *Les bases du droit civil*, Anthemis, 2012.

PINTENS W., DECLERCK C., DU MONCH J. en VANWINCKELEN K., *Familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2010.

PUELINCKX-COENE M., *Erfrecht: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng*, Kluwer, 2011.

PUELINCKX-COENE M., *Erfrecht: Openvallen van de nalatenschap, devolutie, erfovereenkomsten, reserveregeling*, Kluwer, 1996.

TILLEMANS B., *Inleiding tot het recht*, Acco, 2008.

VAN GYSEL A.-C., *Précis de droit des personnes et de la famille*, Anthemis, 2013.

Bijdragen in verzamelwerken

ADRIAENS M., 'Vaders wil is wet, of toch niet helemaal? Over het de facto onterven van reservataire erfgenamen door middel van giften' in BARBAIX R. en VERBEKE A.-L. (eds.), *Actuele knelpunten familiaal vermogensrecht*, Intersentia, 2014, 179.

BARBAIX R. en VERDICKT B., 'Libéralités assorties d'une clause d'exclusion de la jouissance légale à concurrence de la réserve: jusqu'où va la liberté contractuelle ou testamentaire?' in *Confronting the Frontiers of Family and Succession Law. Liber amicorum Walter Pintens*, Intersentia, 2012.

DE PAGE P., 'La réserve héréditaire. Quel futur?' in AUGHUET C., BLITZ B., BOUDART A.-M. et al. (eds.), *Le défi du notaire/De uitdaging voor de notaris*, Larcier, 2011, 153.

DU FAUX H., 'Commentaar bij art. 913 BW' in COENE M., PINTENS W. en VASTERSAVENDTS A. (eds.), *Erfenissen, Schenkingen, Testamenten. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Kluwer, 1988.

DU MONGH J., 'Kan een schenking buiten deel die werd gedaan om de reservataire rechten te fnuiken, enkel worden aangevochten met een vordering tot inkorting?' in PINTENS W., DECLERCK C. en DU MONGH J. (eds.), *Patrimonium 2006*, Intersentia, 2006.

DUPONT M., 'Nullité absolue et nullité relative' in WÉRY P. (ed.), *La nullité des contrats*, Larcier, 2006.

LALIÈRE F., 'La réserve et la réduction' in A.-C. VAN GYSEL, *Précis du droit des successions et des libéralités*, Bruylant, 2008.

LELEU Y.-H., 'La réduction et le rapport en valeur. Réflexions critiques en vue d'une réforme législative' in KFBN (ed.), *De erfrechtelijke reserve in vraag gesteld: Deel II: Burgerlijk recht*, Bruylant, 1997, 213.

STIJNS S., 'Nietigheid van het contract als sanctie bij zijn totstandkoming' in SMITS J. en STIJNS S. (eds.), *Inhoud en werking van de overeenkomst naar Belgisch en Nederlands recht*, Intersentia.

VAN DEN HOUTE B., 'De kwalitatieve onbeschikbaarheid van de reserve in het vernieuwde erfrecht' in CARETTE N. en BARBAIX R. (eds.), *Tendensen Vermogensrecht 2021*, Intersentia, 2022, 207.

VANWINCKELEN K., 'De instemmingsvereiste van artikel 918 BW: quid, quando, quis?' in PINTENS W. en DU MONGH J. (eds.), *Patrimonium 2006*, Intersentia, 2006, 421.

VAN ZUYLEN J., 'L'ordre public et le droit impératif dans les contrats spéciaux' in WERY P., (ed.), *Chronique de jurisprudence en matière de contrats spéciaux*, Anthemis, 2011, 89.

Bijdragen in tijdschriften

BARBAIX R. en VERDICKT B., 'De ontdekking van de vermomde schenking. Het Hof van Cassatie bevestigt de klassieke opvatting', *T.Not.* 2011, 455-456.

DEGEEST G., 'Het dwingendrecht- of openbareordekarakter van de erfrechtelijke reserve', *Jura Falc.* 2013-2014/3, 739.

PEERAER F., 'De verhouding tussen openbare orde en dwingend recht sensu stricto in het Belgische verbintenissenrecht', *TPR* 2013.

VERBEKE A.-L., 'Nieuw Belgisch Erfrecht' in *RW* 2017-2018/28, 1082.

VERBEKE A.-L., 'Erfwet 2018: nieuw Belgisch erfrecht revisited', *RW* 2019-2020/2, 43.

VERBEKE A.-L., 'To Reserve or Not To Reserve?', *TEP* 2013/1, 3.

Media

CAZIMIR, 'De samenloop van het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot met de reserve van de afstammelingen', *Jubel* 17 september 2019, <https://www.jubel.be/%e2%80%8bde-samenloop-van-het-erfrechtelijk-vruchtgebruik-van-de-langstlevende-echtgenoot-met-de-reserve-van-de-afstammelingen/>.